

Draft strategického dokumentu *Česká republika 2030*

stav k 7. září 2016

Poznámky k draftu:

Tento draft je výsledkem aktualizace Strategického rámce udržitelného rozvoje z roku 2010. Zadání aktualizace bylo schváleno usnesením vlády ze dne 29. července 2015 č. 622 k agendě udržitelného rozvoje. Draft je výsledkem širokého participativního procesu, který probíhal od září 2015 a byl koordinován Oddělením pro udržitelný rozvoj ÚV ČR. Více se o celém procesu aktualizace včetně jeho harmonogramu můžete dozvědět [zde](#).

(Zeleně) jsou v textu značeny provazby na jiné části v rámci dokumentu. V rámci finálního dokumentu by měly fungovat interaktivně formou hypertextového odkazu. Stejným způsobem budou řešeny odkazy na jiné dokumenty a data. Analýza rozvoje bude tvořit samostatnou přílohu strategie.

Obsah

ÚVOD	3
VIZE.....	5
ZÁKLADNÍ VÝCHODISKA A PRINCIPY UDRŽITELNÉHO ROZVOJE	6
SWOT ANALÝZA ROZVOJE ČESKÉ REPUBLIKY	8
DOPAD GLOBÁLNÍCH MEGATRENDŮ NA KLÍČOVÉ OBLASTI	12
KLÍČOVÉ OBLASTI.....	13
1 LIDÉ A SPOLEČNOST	13
2 UDRŽITELNÝ HOSPODÁŘSKÝ MODEL	CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.
3 EKOSYSTÉMY	34
4 UDRŽITELNÝ ROZVOJ SÍDEL A ÚZEMÍ	39
6 DOBRÉ VLÁDNUTÍ PRO UDRŽITELNÝ ROZVOJ.....	511
MONITORING A IMPLEMENTACE.....	566

Úvod

1. *Česká republika 2030* je strategickým rámcem pro dlouhodobý rozvoj České republiky. Navazuje na *Strategický rámec udržitelného rozvoje* (SRUR) přijatý vládou v roce 2010 a *Strategii udržitelného rozvoje* z roku 2004. *Česká republika 2030* usiluje o vytvoření podmínek pro zachování a zlepšování kvality života obyvatel České republiky a směřuje k rozvoji, který je udržitelný ve všech třech pilířích (sociálním, ekonomickém i environmentálním). Vytváří základní rámec pro ostatní strategické dokumenty na národní, krajské i místní úrovni. Navazuje na úsilí o udržitelný rozvoj na úrovni Evropské unie a je rovněž příspěvkem České republiky k naplňování globálních Cílů udržitelného rozvoje přijatých v roce 2015 Organizací spojených národů (OSN). *Česká republika 2030* nemůže a nechce nahradit sektorové strategické dokumenty, ale s důrazem na jejich provázanost ukazuje oblasti, které jsou z hlediska dlouhodobého rozvoje České republiky rozhodující. Konkrétní kroky k naplnění strategických cílů jsou v gesci příslušných ministerstev a Úřadu vlády České republiky. Úsilí o naplňování cílů *České republiky 2030* se musí promítnout také do regionálních a obecních politik i do každodenního života všech obyvatel.

2. *Česká republika 2030* vychází z konceptu udržitelného rozvoje a kvality života. Udržitelný rozvoj chápe jako takový rozvoj, který „naplňuje potřeby přítomných generací, aniž by ohrozil schopnost naplňovat je i generacím budoucím“ (Zpráva OSN Naše společná budoucnost, 1987). Kvalita života obrací pozornost států od výkonových ekonomických indikátorů k měření blahobytu jednotlivců a rodin v celé řadě oblastí jako je zdravotní stav, vyváženost mezi prací a soukromým životem, vzdělávání a dovednosti, vztahy mezi lidmi, občanská angažovanost, kvalita životního prostředí, osobní bezpečí či subjektivně vnímaná životní pohoda. Je zřejmé, že tyto atributy kvality života jsou v převažující míře ovlivňovány materiálními podmínkami lidí, tj. jejich příjmy, bohatstvím, zaměstnáním a výdělkem, úrovní bydlení.

3. Koncept udržitelného rozvoje se v posledních letech stala mainstreamem v politické debatě v Evropě i ve světě. Reaguje totiž na nejpálčivější výzvy současného světa a jeho narůstající propojenost, která nutí uvažovat v souvislostech a s ohledem na zodpovědnost států vůči globálnímu společenství. Významným aspektem udržitelného rozvoje je také zodpovědnost mezigenerační, na kterou odkazuje výše uvedená definice. V situaci rychlého úbytku přírodních zdrojů, devastace životního prostředí a narůstajících nerovností uvnitř států i mezi nimi je zásadní otázkou, jak zajistit kvalitu života také pro další generace.

4. *Česká republika 2030* vznikala v době, v níž globální společenství na půdě OSN zformulovalo do sedmnácti Cílů udržitelného rozvoje svou vizi budoucího světa. Viditelná je proměna představy o rozvoji jako problému zemí globálního Jihu. Cíle udržitelného rozvoje vnímají rozvoj nově jako příležitost a povinnost, v nichž nalezne svůj úkol každý člen světového společenství.

5. V době přípravy strategie byla globálním společenstvím rovněž přijata nová klimatická dohoda s ambiciózními cíli. Povědomí o nutnosti předcházet klimatické změně a adaptovat se na ni vzrůstá i v české společnosti, zejména kvůli jasně viditelným dopadům jako jsou přivalové srážky, sucho a další extrémní klimatické jevy.

6. V roce vzniku strategie se evropské státy potýkaly s masivním příchodem uprchlíků ze zemí destabilizovaných válečnými konflikty a klimatickými změnami. Vlny migrace poukazují na stále hlubší propojenost sociálních a environmentálních faktorů rozvoje. Je zřejmé, že rozvoj České republiky je možné promýšlet pouze s vědomím vysoké úrovně komplexity a míry propojenosti současného světa. Schopnost rozhodovat dlouhodobě, v situaci vysoké nejistoty a se zvažováním všech různých dopadů rozhodnutí je jedním z klíčů udržitelného rozvoje. Proto se nově tento strategický rámec intenzivně věnuje rovněž otázce vládnutí.

7. Přenesení odpovědnosti za udržitelný rozvoj na Úřad vlády ČR zdůrazňuje strategický a průřezový význam této agendy. K oživení činnosti Rady vlády pro udržitelný rozvoj (RVUR) došlo v roce 2014. Zřízením Oddělení pro udržitelný rozvoj byla vytvořena kapacita pro zajištění agendy udržitelného rozvoje. Česká republika tak mohla navázat na své dlouholeté působení v agendě udržitelného rozvoje na národní i mezinárodní úrovni.

8. *Česká republika 2030* představuje vizi rozvoje české společnosti do roku 2030 reagující na nejvýznamnější aktuální trendy. Dokument shrnuje dosavadní vývoj i hlavní rizika a příležitosti v šesti oblastech klíčových z hlediska dlouhodobého rozvoje České republiky a pro každou z nich formuluje strategické cíle. Klíčové oblasti byly zvoleny na základě vyhodnocení sběru tezí k udržitelnému rozvoji. Dokument zasazuje rozvoj České republiky do kontextu světového rozvoje využitím konceptu tzv. globálních megatrendů, hodnotí vliv těchto hybných sil a možnosti České republiky, jak na ně reagovat.

9. *Česká republika 2030* je výsledkem více než ročního participativního procesu, který vedla RVUR a organizovalo Oddělení pro udržitelný rozvoj Úřadu vlády České republiky. Do procesu přípravy se zapojily stovky aktérů a akterek ze všech sektorů společnosti včetně výborů a pracovních skupin RVURs.

10. Bezpečnost tento dokument chápe široce jako odolnost (*resilience*) socio-ekologických systémů vůči externím šokům nejrůznějších druhů. Mezi klíčové principy pro zvládání externích šoků (živelních katastrof, ekonomických otřesů atd.) patří udržování diverzity (např. pěstovaných plodin i oborů a modelů podnikání). Dále metody učení se (i z jednotlivých šoků) a vyhodnocování i veličin, které se po určitou dobu mění pomalu, ale jejich skoková změna může přinést otřes systému. Kromě prevence a bezprostředního zvládnutí šoku je zásadní i fáze vyhodnocení šoku a obnovy (např. po katastrofě, krizi), kterou musí být zajištěny dostatečné zdroje.

11. Z hodnocení naplňování SRUR vyplynula pro přípravu *České republiky 2030* doporučení, na něž ČR 2030 rovněž reaguje:

12. Strategii je třeba provázat s realizačními kroky a monitoringem. Proto je nezbytné po schválení strategického dokumentu ČR 2030 urychleně přijmout implementační dokument. Implementací je nutné pověřit orgán státní správy, nikoliv v principu dobrovolný poradní orgán vlády, stanovit gestory plnění konkrétních strategických cílů a nastavit způsob spolupráce.

13. Aby bylo možné hodnotit, jak je strategický rámec ČR 2030 naplňován, je třeba sledovat, jak se strategické cíle promítají do návazných strategických dokumentů. Je třeba snížit počet strategických cílů a včetně případných podcílů je formulovat tak, aby byly měřitelné. Přitom je třeba dbát na to, aby zvolené indikátory korespondovaly se zaměřením cílů, resp. podcílů.

14. Dosavadní výsledky ukazují, že je třeba více dbát na vyváženost všech oblastí udržitelného rozvoje.

Vize

Preambule¹

15. Česká republika je demokratický, právní stát, založený na respektu k občanským, politickým, hospodářským a sociálním právům svých obyvatel. Zajišťuje vysokou kvalitu života a současně respektuje přírodní limity. Cíleně také napomáhá dosažení těchto hodnot jinde ve světě. Udržitelný rozvoj České republiky je poměřován zvyšováním kvality života každého jednotlivce i společnosti jako celku. Naplňuje potřeby přítomných generací, aniž by ohrozil schopnost budoucích generací naplňovat potřeby své. Česká republika je společností rovných příležitostí a minimalizuje strukturální a sociální nerovnosti. Společnost a struktury rozhodování jsou odolné a pružné, schopné včas rozpoznat možná vývojová rizika a racionálně reagovat na neočekávané změny a měnící se dynamiku globálního vývoje. Odolnost společenských vazeb a struktur a věcné řešení problémů jsou posilovány diskusí a dohodou.

Vize

16. Česká republika má soudržnou společnost vzdělaných, odpovědných a aktivních obyvatel.

17. Společnost je soudržná díky funkčním rodinám a (participujícím) komunitám, důstojné práci, dostupné kvalitní zdravotní a sociální péči a efektivnímu vzdělávacímu systému, který umožňuje každému dosáhnout individuálního maxima vzdělání. Občané v této společnosti dávají přednost zdravému životnímu stylu, žijí ve zdravém prostředí, a upřednostňují uvědomělou spotřebu.

18. Materiální a duchovní potřeby jednotlivce jsou naplňovány při minimalizaci sociálního vyloučení.

19. V České republice se vládne demokraticky a současně dlouhodobě efektivně. Občané participují na rozhodování o věcech veřejných a stát jim k tomu vytváří předpoklady. Veřejná správa je službou občanům a pružně reaguje na jejich bezprostřední i dlouhodobé potřeby, stejně jako na globální vývoj. Odolnost vůči autoritářským silám je posilována podporou kulturně založené národní a státní identity.

20. Česká republika jako sebevědomý a kooperativní člen mezinárodního společenství přispívá svou domácí i zahraniční politikou k prosazování hodnot a principů udržitelného rozvoje v EU a ve světě.

21. Ekonomika České republiky cíleně snižuje svou materiálovou a energetickou náročnost. Hospodářský růst je postaven na podnikavosti, inovacích, tvůrčích schopnostech lidí, oborech s vyšší přidanou hodnotou, na oběhovém hospodářství, nízkouhlíkovém profilu, robotizaci a digitalizaci. Stojí na principech sociálně-tržního hospodářství, jehož základní vlastností je spolupráce a koordinace mezi veřejným, podnikatelským a neziskovým sektorem.

22. Zemědělství, lesní a vodní hospodářství zajišťují kvalitní a spolehlivou produkci, při níž berou ohled na přírodní limity a globální změnu klimatu – zlepšují stav půd, zpomalují odtok vody z krajiny a napomáhají udržení biologické rozmanitosti.

23. Odpovědné využívání území vytváří podmínky pro vyvážený a harmonický rozvoj obcí a regionů, který vede ke zvyšování územní soudržnosti a zajištění všech funkcí sídel, nutných pro udržení a zvyšování kvality života jejich obyvatel. Sídla jsou adaptována na změnu klimatu.

¹ Jedná se o aktualizovanou vizi ze Strategického rámce udržitelného rozvoje se zpracovanými připomínkami Řídícího výboru RVUR.

Základní východiska a principy udržitelného rozvoje

24. **Základní východiska** strategického rámce udržitelného rozvoje *Česká republika 2030* vycházejí ze tří hlavních tezí:

- 1) Česká republika není osamocený ostrov. Její rozvoj je provázán s děním v Evropě a není možné jej oddělit od globálních událostí.
- 2) Rozvoj ČR omezují fyzické limity planety: Většina přírodních zdrojů je konečná a jejich vyčerpání může mít velmi negativní dopad na všechny sféry života.
- 3) I když je člověk součástí přírody a jeho vývoj je závislý i na přírodních limitech, strategie udržitelného rozvoje ČR 2030 je antropocentrická. I když se snaží brát v potaz i perspektivy jiných částí přírody, vychází z pohledu člověka a zachování lidského rodu.

Základní cíl strategického rámce Česká republika 2030

25. Zvyšovat kvalitu života všech lidí ve všech jejích dimenzích, aniž by byly překračovány přírodní limity a ohrožovány potřeby budoucích generací.

Základní principy udržitelného rozvoje

Udržitelný rozvoj je komplexní a dynamický systém/

26. Lidský svět je jeden celek. Každé dělení na environmentální, sociální i ekonomické zájmy je pomocné. Všechny tyto oblasti jsou navzájem provázané. Proto je nezbytné přistupovat k nim integrovaně a respektovat potřeby udržovat komplexní a dynamickou rovnováhu v čase i prostoru. Té lze docílovat hledáním rovnováhy mezi třemi pilíři udržitelného rozvoje prostřednictvím strategického plánování a řízení. Jeho výsledkem by měly být koherentní/provázané politiky pro udržitelný rozvoj, které komunikují s celou společností (zahrnují všechny sektory), vycházejí z věcného rozdělení rozhodování a je možné je realizovat na příslušných organizačních, pokud možno co nejnižších úrovních (subsidiarita). Jejich přínos je třeba poměřovat nejen náklady, ale i jejich vnějšími projevy/dopady. Proto je třeba uvádět v život pravidlo, že „znečišťovatel platí“.

Zachovávejme a podporujme rozmanitost

27. Stabilní komplexní systémy jsou obvykle ve stavu dynamické rovnováhy. Větší diverzita snižuje riziko kolapsu celých ekosystémů. Rozmanitost má ale velký význam nejen v přírodních ekosystémech, ale i ve sféře kulturní, sociální a hospodářské. Udržitelný rozvoj zahrnuje i různorodost perspektiv a toleranci k odlišnostem.

28. Prakticky se projevuje v zásadách, jako jsou principy partnerství, rovných příležitostí, inkluze, ale i výše zmíněné principy předběžné opatrnosti, soudržnosti a globální odpovědnosti. Rozmanitost zahrnuje i uznání, že ochrana životního prostředí je nezbytnou součástí rozvojového procesu a není možné ji posuzovat odděleně.

Respektujeme základní lidská práva

29. Udržitelný rozvoj není možný bez respektování principu rovnosti, svobody a práv všech lidí, jejich vzájemné solidarity, odpovědnosti a tolerance při dosahování co nejvyšší kvality života jednotlivců i společnosti.

30. Udržitelný rozvoj proto respektuje základní hodnoty lidské společnosti jak individuální (právo na život, svobodu, bezpečnost, vzdělání, rovnoprávnost, rovnost příležitostí atd.), tak i kolektivní (globální i mezigenerační odpovědnost, bezpečnost, solidarita, sociální soudržnost).

Participujeme, diskutujeme, budíme transparentní a hledíme nenásilná řešení konfliktů

31. Nezbytnou podmínkou udržitelného rozvoje je transparentnost, chápána nejen jako dostatek informací o rozhodovacích procesech státu a institucí, ale i jako kvalita a srozumitelnost podkladů.

32. Podkladem politik musejí být nejen výsledky kvalitního vědeckého poznání, ale i participaci, tedy zapojení veřejnosti, která má dostatek kvalitních a srozumitelných informací. Politická zásada subsidiarity, tedy rozhodování na nejnižší možné úrovni, zároveň musí respektovat postoje různých společenských skupin. Rozhodnutí prosazená silou – a platí to i o válečných konfliktech – jsou v dlouhodobé perspektivě neudržitelná.

Učme se

33. Mezi základní principy udržitelného rozvoje je nutné zařadit i stále se prohlubující úroveň poznání ve všech oblastech vědy. Patří sem ale i schopnost nové poznatky využívat, tedy poučit se ze zkušeností a nové poznatky vědy dále předávat při výchově a vzdělávání a uplatnit je v praxi. Nezbytná je proto spolupráce mezi veřejnou správou a vědeckými institucemi a uplatnění výsledků bádání při strategickém plánování. S hlubšími znalostmi roste i respekt ke kulturnímu dědictví, znalost udržitelných vzorců výroby a spotřeby vede k šetrnějším procesům, znalosti z přírodních oborů přispívají k pochopení ekosystémů. Pro udržitelnou společnost je důležitý kvalitní systém vzdělávání, výchovy a osvěty, který umožňuje různým vrstvám nabyté znalosti využívat.

Nežijeme jen tady a teď. Mysleme globálně a dlouhodobě

34. Mnohé dopady přicházejí až po čase, všimneme si jich jen při pohledu z dlouhodobé perspektivy. Proto musíme svá rozhodnutí dobře zvažovat.

35. Z konkrétních principů sem můžeme přiřadit princip mezigenerační solidarity, odpovědnosti i transparence, mezinárodní odpovědnosti, předběžné opatrnosti a předcházení negativním jevům, adaptace na dlouhodobé trendy, budování infrastruktury s ohledem na kritické prvky, jejichž narušení by mělo závažný dopad na bezpečnost státu, zabezpečení základních životních potřeb obyvatelstva, zdraví osob nebo ekonomiku státu. Je sem možné přiřadit i zásady jako je minimalizace rizik, přiměřenost nákladů, odklon od neudržitelných vzorců výroby, spotřeby a oběhového hospodářství, transformaci ekonomiky na bezuhlíkovou a další.

SWOT analýza rozvoje České republiky

SILNÉ STRÁNKY

- Rostoucí index spokojenosti s životem (CVVM)
- Relativně nízká příjmová nerovnost
- Relativně nízká míra nezaměstnanosti
- Univerzálně dostupná kvalitní zdravotní péče (ze socioekonomického hlediska – absence finanční spoluúčasti)
- Sociální systém plnící funkci dočasné „záchranné sítě“
- Výdaje na výzkum a vývoj rostou (dnes 2% HDP)
- Vysoký podíl investic na HDP (5. v OECD)
- Geografická blízkost a silné hospodářské vazby na největší ekonomiku EU a pátou největší ekonomiku světa – Německo
- Silné zázemí a tradice průmyslových a ICT oborů
- Lákavá destinace pro přímé zahraniční investice (FDI/HDP)
- Funkční systém péče o zvláště chráněná území (asi 20 % rozlohy ČR)
- Relativně vysoká pestrost krajinných typů daná rozmanitostí přírodních podmínek i historickými způsoby hospodaření
- Relativně vysoký (a dále rostoucí) podíl lesů na celkové rozloze ČR
- Rostoucí podíl trvalých travních porostů na celkové rozloze ČR
- Polycentrická sídelní soustava
- 90 % obcí se účastní nějaké formy spolupráce municipalit
- Relativně čerstvé zkušenosti s transformací a přístupem do EU
- Dobré jméno ve světě díky dosahovaným výsledkům v rozvojové a transformační spolupráci, spolupráci na bilaterální úrovni a zapojení do činnosti mezinárodních organizací
- Formální existence institucionálního rámce pro koherenci politik pro rozvoj, resp. koherence politik pro udržitelný rozvoj
- V ČR jsou zkušenosti s využíváním různých demokratických forem (reprezentativních, participativních i deliberativních)
- Část problémů veřejné správy již byla identifikována dříve, jsou zahrnuty do strategických záměrů veřejné správy a jsou řešeny
- Stabilita daná zákonem o státní službě jako předpoklad pro dlouhodobá řešení

SLABÉ STRÁNKY

- Roste podíl dlouhodobě nezaměstnaných na celkové nezaměstnanosti
- Zvyšuje se příjmová nerovnost
- Nerovnoměrné ohrožení chudobou u různých sociálních skupin (podle vzdělání, věku...)
- Vysoké riziko sociálního vyloučení u některých skupin obyvatel (zvláště dětí a seniorů)
- Socioekonomické zázemí studentů významně determinuje výsledky vzdělávání
- Významné odchylky od průměrné délky dožití (ve zdraví) u některých skupin obyvatel
- Délka života ve zdraví se nezvyšuje spolu se střední délkou života
- Vysoká zátěž obyvatel zdravotně rizikovými látkami (nadlimitní znečištění ovzduší, kouření, alkohol aj.)
- Sociální systém nepomáhá zlepšovat situaci nejohroženějších skupin obyvatel
- Nedaří se kapitalizovat inovace mimo sektor velkých podniků
- Vysoká energetická, materiálová a emisní (GHG) náročnost produktu
- Vůči západní Evropě relativně nízká produktivita práce a s tím související nižší mzdy
- Fragmentace zejména dopravní infrastrukturou zhoršuje prostupnost krajiny
- Stav mnohých přírodních stanovišť je špatný a životaschopnost populací řady biologických druhů nízká
- Geografická pozice na evropském rozvodí a zároveň rychlý odtok vody ze současné krajiny
- Nízká kvalita významné části povrchových vod a jejich pokračující eutrofizace splachy hnojiv a fosforem z odpadních vod
- Dosud vysoký podíl orné půdy na celkové rozloze ČR
- Ztráty kvalitní zemědělské půdy vodní i větrnou erozí
- Nevyhovující struktura lesů a značná míra poškození lesních porostů
- Dosud převažují postupy zemědělského a lesního hospodaření nešetrné k životnímu prostředí
- Existence vnitřních periferií
- Sídelní infrastruktura se často nedokáže přizpůsobovat migračním změnám (nedostatečná tam, kam se lidé stěhují, předimenzovaná a neudržitelná tam, odkud se stěhují)
- Ekonomické rozdíly mezi regiony vedoucí k odchodu zejm. mladých vysoce kvalifikovaných obyvatel ze zaostávajících regionů
- Nejasné vymezení agend mezi státem, krajem a obcemi
- Příliš vysoký počet obcí (jako administrativních jednotek) a tím daná nízká efektivita a vysoké administrativní náklady na obyvatele.
- Ve srovnání s EU 15 nízký rozpočet zahraniční rozvojové spolupráce neodpovídající mezinárodním závazkům
- Omezená implementace principů koherence politik v praktické rovině, neboť se nedaří vzbudit odpovídající zájem především u klíčových aktérů výkonu politické moci
- Nízké povědomí o udržitelném rozvoji zejména v soukromém sektoru, které však postupně roste stejně jako ochota k aktivitám na podporu udržitelnosti
- Slabá nebo klesající míra občanské participace prostřednictvím tradičních kanálů reprezentace (politické strany a volby)
- Slabá schopnost horizontální koordinace veřejné správy, v důsledku toho problém se soudržností veřejných politik (zejména u průřezových témat)
- Slabý důraz na dlouhodobou perspektivu a odhad dopadů ve středním a delším časovém horizontu.
- Slabé sepětí s aktuální zahraniční a odbornou debatou, v důsledku toho koncepční zaostávání
- Slabá systematická podpora inovací ve veřejném sektoru
- Nedostatečné využívání možností, které pro tvorbu veřejné politiky nabízí vládnutí na úrovni EU

- Neschopnost personálně obsazovat vyšší posty v mezinárodních organizacích

PŘÍLEŽITOSTI

- Vyvážení úbytku pracovních míst v sekundárním sektoru dané digitalizací a robotizací (nejen zmenšením pracovní síly kvůli demografickému vývoji, ale také rozšiřováním zaměstnanosti v ICT, tzv. zelené, tzv. stříbrné ekonomice a ve službách obecně).
- Prevence, zvyšování zdravotní gramotnosti a tvorba prostředí a služeb podporujících zdraví mohou podpořit růst věku dožití ve zdraví.
- Účinná rodinná politika sladování (work-life balance) a zamezení nebezpečí finančního ohrožení rodiny kvůli narození dítěte.
- Zvyšováním dostupnosti veřejných služeb v periferních oblastech omezit jejich vylidňování
- Spolupráce státu s aktéry jiného druhu (IGO, NGO, samosprávy, komunity) může posílit schopnosti státu poskytovat veřejné služby.
- Využití digitalizace a robotizace ke zvýšení kvality života.
- Vzdělávání (vč. celoživotního) může mnohem více využít potenciál lidí.
- Větší otevřenost zdravotních dat (agregovaných) může pomoci přesněji zaměřit zdravotní politiky.
- Skrze památky propagovat ČR ve světě.
- Vysoká závislost zemědělských podniků na dotacích umožňuje využít dotační politiku pro zlepšení stavu krajiny a rozvoj venkova
- Synergie mezi zvyšováním úrodnosti půdy, zachycováním a ukládáním uhlíku z atmosféry v půdě ve formě organické hmoty a zadržováním vody v půdě
- Synergie mezi obnovou ekosystémových funkcí krajiny a vytvářením pracovních míst na venkově při údržbě krajiny a v cestovním ruchu
- Optimalizace počtu a kompetencí samosprávních jednotek
- Snižování emisí skleníkových plynů (zejm. CO₂), energetické náročnosti a zvyšování podílu OZE jsou zároveň cíle EU
- Zvyšování kvality PZI, přilákat vyšší funkce zahraničních podniků (regionální centrály, výzkumná centra)
- Momentální široká a mezinárodně diskutovaná politická podpora oblasti udržitelného rozvoje využitelná pro prosazení důležitých strukturálních změn
- MZV připravený střednědobý výhled nárůstu rozvojové pomoci
- Aktivní účast a vystupování ČR v mezinárodních organizacích směřující na spoluvytváření společné agendy a jejích principů na globální a regionální úrovni (ECOSOC)
- Některé postupy umožní současné zvyšovat míru reprezentace a zároveň naplňovat nároky dlouhodobě efektivního vládnutí (např. deliberace veřejných politik)
- Řada problémů z oblasti vládnutí není specifická pouze pro ČR, můžeme proto využívat zkušenosti jiných zemí nebo od jiných aktérů
- Členství v EU a pozice ČR umožňuje využít k nastartování řady procesů prostředků ze strukturálních fondů

OHROŽENÍ

- Změny zaměstnanosti v sekundárním sektoru – digitalizace a robotizace a celková transformace společnosti
- Rostoucí polarizace trhu práce z hlediska příjmů a pracovních podmínek vlivem digitalizace
- Prohloubení stávajících společenských nerovností dané nerovnoměrným rozdělením negativních i pozitivních dopadů (distribucí výnosů) digitalizace a robotizace
- Ze zvýšené produktivity práce nebudou všichni těžit rovnoměrně, zejména pak ohrožené skupiny obyvatel.
- Další oslabení tradičních druhů zaměstnání a nárůst popularity a poptávky po jeho flexibilnějších formách, rozvolňování pracovně-právních vztahů a prekarizace práce s následkem rozšiřování nejistých, špatně placených a sociálním systémem nechráněných forem práce
- Fragmentarizace společnosti a její atomizace zabraňující její soudržnosti a spolupráci
- Gentrifikace některých měst s následkem prohlubující se suburbanizace
- Růst frekvence extrémních hydrometeorologických jevů v důsledku změny klimatu
- Postupující fragmentace krajiny
- Pokračování poklesu biodiverzity
- Zhoršování struktury půdy, zejména další pokles obsahu organické hmoty
- Nedostupnost kvalitní vody v dostatečném množství po celý rok
- Růst počtu sociálně vyloučených oblastí podporující zvyšování regionálních disparit
- Prohlubování suburbanizace a s ní spojeného rozměňování investičních i provozních prostředků
- Snížení legitimacy a důvěryhodnosti rozvojových politik a územního plánování na municipální úrovni
- Sestupná spirála periferizace některých regionů, zvyšování regionálních rozdílů
- Omezení peněz z EU (1/3 výdajů na VaV, ...)
- Zastavení růstu PZI, významného zdroje ekonomického růstu posledních dvaceti let
- Dominance jiných témat v politickém životě ČR, která jdou často proti principům udržitelného rozvoje
- Nízká kredibilita v oblastech udržitelného rozvoje, ve kterých pokulhává samotná ČR (neudržitelná energetika, vysoká míra exkluze ve vzdělávání, výroba a spotřeba, vysoké emise CO₂ na obyvatele)
- Nedostatek potřebné vůle, komunikační a administrativní kultury a kapacit rezortů pro vnitrozestupní a mezirezestupní koordinaci
- Pokles legitimacy demokratického politického uspořádání obecně
- Další koncepční zaostávání za aktuální debatou v tvorbě veřejné politiky a fungování veřejné správy, v důsledku toho používání postupů, které se již jinde, nebo dříve neosvědčily
- Mechanické přebírání zahraničních řešení bez jejich prověření, v důsledku toho veřejné politiky málo účinné a s jinými dopady, než jaké měly v zemích původu

Dopad globálních megatrendů na klíčové oblasti

36. Pro účely přípravy strategického dokumentu byly globální megatrendy definovány jako „dlouhodobé transformační procesy, které v delším časovém horizontu ovlivňují naše myšlení, aktivity, organizaci společnosti a budoucí realitu světa“² a představují proto základní vnější determinanty rozvoje České republiky. Do finální verze dokumentu bude promítnuta probíhající analýza dopadů identifikovaných globálních megatrendů na klíčové oblasti strategie Česká republika 2030.

² Studie *Globální megatrendy pro aktualizovaný Strategický rámec udržitelného rozvoje: seznam globálních megatrendů* zpracovaná pro Úřad vlády ČR Technologickým centrem AV ČR a Centrem pro otázky životního prostředí UK v říjnu 2015.

Klíčové oblasti

1 Lidé a společnost

- 1 **Primárním cílem veřejných politik je zlepšování kvality života všech obyvatel při respektování přírodních limitů rozvoje.**
- 2 **Přeměna trhu práce bude formována dopady demografického stárnutí a digitalizace**
Kvalita života bude v budoucnu výrazně ovlivněna trendy, jako je stárnutí populace a s ním spojené nároky na zajištění účasti na pracovním trhu, zvýšené potřeby péče a zdravotních služeb. Materiální předpoklady pro dosahování kvality života rovněž výrazně ovlivní transformace pracovního trhu spojená se zrychleným rozvojem technologií a postupující robotizací a digitalizací.
- 3 **Stát musí zůstat garantem kvalitních veřejných služeb**
Z toho je zřejmé, že rizika pro kvalitu života jednotlivce mají charakter širší, nežli globální, a nelze jim dlouhodobě úspěšně čelit jenom individuální aktivitou (např. osobním rozhodnutím o změně životního stylu), na bázi malých místních komunit či pouze na principu dobrovolné charity.³ Klíčovým garantem kvality života bude tak i v budoucnu stát prostřednictvím veřejných služeb, které musí být schopny adekvátně reagovat nejen na výše naznačené trendy, ale i na rizika, která je dnes obtížné předvídat (např. živelné katastrofy, ekonomické krize).⁴
- 4 **Nutnost spolupráce na univerzálně nárokovatelných a geograficky dostupných kvalitních veřejných službách s dalšími subjekty**
Veřejné služby mají klíčovou úlohu – pro zvyšování kvality života musí být k dispozici všem obyvatelům ČR v dostatečném (a dlouhodobě rostoucím) standardu. S ohledem na specifické problémy komunit a rychlou dynamiku změn je nezbytné, aby stát spolupracoval s institucemi jiného druhu a na všech úrovních. Od nadnárodních institucí a sousedních států přes samosprávy, až po různé formy partnerství s komunitami na místní úrovni, neziskovými organizacemi či podnikatelskými subjekty. **(Dobré vládnutí pro udržitelný rozvoj; Udržitelný rozvoj sídel a území)**

1.1 Práce

- 5 **Práce je nejen zdrojem příjmů, ale i zdrojem identity jedince**
Práce hraje klíčovou roli v našich životech – nejen jako komodita, která je nabízena na trhu práce pro zajištění obživy, ale i jako důležitý prvek pro identitu, osobní rozvoj a socializaci člověka. Představuje významný způsob participace na rozvoji společnosti. Pro kvalitu života je zásadní vyváženost mezi prací a soukromým životem a také práce, která není škodlivá pro lidské zdraví. Problémem je v této souvislosti zmiňované oslabení tradičních forem zaměstnání a nárůst popularity a poptávky po flexibilnějších formách zaměstnávání, a to jak z hlediska místního, časového, ale i funkčního.

³ Viz např. Titmuss, R. M., Abel-Smith, B., & Titmuss, K. (1987). The philosophy of welfare: Selected writings of Richard M. Titmuss.

⁴ V souladu s principem *resilience*. OECD definuje *resilience* jako „schopnost domácností, společenství a národů absorbovat šoky a zotavit se z nich, a zároveň se pozitivně adaptovat a transformovat své struktury i způsoby života tváří v tvář dlouhodobému napětí, změně a nejistotě“, http://www.oecd.org/dac/FINAL_WP_13_Resilience_and_Risk.pdf

- 6 Vzdělání jako schopnost adaptace na dynamiku globalizovaného světa**
Globalizovaný trh práce bude nabízet více příležitostí pro jedince se širším záběrem znalostí a schopností schopným orientace na globálním, multikulturním a mobilním trhu práce. Vzdělávací systém neexistuje ani primárně, ani výhradně pro potřeby pracovního trhu. Vzdělávání má být rozvojem schopností nutných k adaptaci na změnu.
- 7 Digitalizace jako mezní společenská transformace přináší rizika i příležitosti**
Zásadní změny v charakteru práce přináší digitalizace ekonomiky i společnosti. Digitalizace a robotizace může osvobodit člověka od řady rutinních úkonů a zvýšit bezpečnost práce. Zároveň může přinést zánik řady pracovních míst.⁵ Digitalizace a automatizace přispívají k polarizaci trhu práce spočívající v přibývání pracovních míst s vysokými a nízkými výdělky a úbytku pracovních míst v prostředních příjmových kategoriích.⁶ Tento proces probíhá v západní Evropě a USA nejpozději od 90. let 20. století.⁷ V ČR byla zaznamenána příjmová a kvalifikační polarizace v krizových letech 2011-2013⁸, zatímco do té doby probíhalo spíše zvyšování mzdové úrovně pracovních míst.⁹ Vzhledem k postupující digitalizaci a automatizaci výroby a služeb lze polarizující trendy na českém trhu práce očekávat i do budoucna, jakož i kvůli pokračujícímu rozšiřování atypických forem práce, který k polarizaci přispívá.¹⁰ Změny na pracovním trhu mohou být srovnatelně významné s historickým přechodem od agrární k průmyslové společnosti. Zvláště působí-li zároveň s trendem stárnutí populace a tlakem na vyšší *prekarizaci* pracovních vztahů.
- 8 Co to je prekarizace práce**
Práce jako zdroj obživy nesmí být prekarizována, nesmí být nedobrovolná. Prekarizaci právě chápeme jako nedobrovolnou flexibilitu a nejistotu práce, jako stav, kdy jsou občané nuceni přijmout život s nestabilní prací. Příslušníci prekariátu nemají kvůli absenci kariérního postupu pocit profesní identity.¹¹ Podle ILO je prekérní práce definována objektivní a subjektivní nejistotou v různých ohledech, zejména v trvání zaměstnání, dále nejasným pracovním poměrem, chybějícím přístupem k sociálnímu pojištění a dalším obvyklým benefitům plynoucím

⁵ Např. v sekundárním sektoru, který je pro ČR velmi významným zaměstnavatelem (dle MPSV v 1. pol. 2015 pracovalo v ČR v sekundárním sektoru 38,1 % zaměstnanců). Ale též v některých oblastech služeb s vysokou mírou intenzity práce. Viz Dopady digitalizace na trh práce v ČR a EU, Odd. strategií a trendů Úřadu vlády ČR, 2015, <http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/analyzy-EU/Dopady-digitalizace-na-trh-prace-CR-a-EU.pdf>.

⁶ Michaels, G., Natraj, A. and Van Reenen, J., 2014. Has ICT Polarized Skill Demand? Evidence from Eleven Countries over Twenty-Five Years. Review of Economics and Statistics, 96(1), s. 60-77. Frey, C. B., Osborne, M. A., 2013. The Future of Employment: How Susceptible Are Jobs to Computerization? [online]. Oxford: Oxford Martin School. Dostupné z: <http://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/future-of-employment.pdf>. Oesch, D. and Rodriguez Menes, J., 2010. Upgrading or polarization? Occupational change in Britain, Germany, Spain and Switzerland, 1990-2008. Socio-Economic Review, 9(3), s.503-531.

⁷ Pertold-Gebicka, B. (2014). Job Market Polarization and Employment Protection in Europe. Acta VŠFS, 8(2), s. 132–148. Acemoglu, D.; Autor, D. (2010): Skills, Tasks and Technologies. Implications for employment and earnings. National Bureau of Economic Research. Dostupné z: <http://www.nber.org/papers/w16082.pdf> Graf 11 na s. 132.

⁸ Eurofound (2014). Drivers of recent job polarisation and upgrading in Europe: European Jobs Monitor 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Dostupné z: https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1419en.pdf (s. 13, 36)

⁹ Eurofound (2014). Drivers of recent job polarisation and upgrading in Europe: European Jobs Monitor 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Dostupné z: https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1419en.pdf (s. 13, 36) OECD, 2015. In it Together – Why Less Inequality Benefits All. S. 151. Dostupné z: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/employment/in-it-together-why-less-inequality-benefits-all_9789264235120-en

¹⁰ OECD, 2015. In it Together – Why Less Inequality Benefits All. S. 147-149. Dostupné z: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/employment/in-it-together-why-less-inequality-benefits-all_9789264235120-en

¹¹ Die G. Standinga je STANDING, Guy. The Precariat: The New Dangerous Class, Bloomsbury Academic.

ze zaměstnání, nízkou mzdou a překážkami v odborové organizovanosti a v kolektivním vyjednávání.¹²

- 9 **Příležitosti digitalizace zároveň potenciálně znamenají riziko prekarizace**
Prekarizace práce není fenomén nutně spojený s elektronizací a digitalizací. Na druhou stranu elektronizace a digitalizace vede k vytváření nových forem příležitostí, kdy se jedinci mohou prostřednictvím různých platforem/aplikací otevírat příležitosti pro zisk, které nezapadají do tradičního paradigmatu spojeného v současnosti s pojmem „zaměstnání“. Větší míra individualizace a nárůst oblíbenosti distančních forem práce. Vyšší míra rozdrobenosti může vést k oslabení odborové organizovanosti a k oslabení postavení kolektivního vyjednávání.
- 10 **Nutnost připravenosti na problémy společnosti způsobené digitalizační transformací**
Digitalizace je/bude jev asymetrický (regionálně a profesně globálně i regionálně a profesně vnitrostátně). Digitalizace přináší/přinese změny i do řady dalších oblastí než jen na trh práce v úzkém slova smyslu (protože práce právě není jen zdrojem obživy). Digitalizace je změna kvantitativní (prohloubí nebo naopak utlumí některé už existující problémy) ale nejspíš také kvalitativní (přinese nové typy problémů). I když je obtížné odhadovat časový výhled jednotlivých změn, je třeba se na koncept společnosti 4.0 chýstat tak, jako kdyby měla být v horizontu deseti let realitou
- 11 **Práce může dlouhodobě přestat být hlavní životní činností**
V dlouhodobé perspektivě nás totiž pravděpodobně čeká *společnost bez zaměstnání*, ve které většinu dnešní lidské pracovní činnosti budou vykonávat programy a stroje. Zaměstnání v tradičním chápání pak dost možná bude mít jen malá část populace (např. v oblasti kreativity, inovací a vrcholného rozhodování).¹³
- 12 **Digitalizace nesmí vést k nárůstu socio-ekonomických nerovností**
Potenciál digitalizace a robotizace musí být využit pro zvýšení kvality života všech obyvatel. Politiku zaměstnanosti je třeba orientovat na jednotlivé životní fáze. Celoživotní profesní vzdělávání umožní větší profesní mobilitu a různé typy kariérového poradenství budou sloužit k orientaci a jistotě v měnícím se světě práce.
- 13 **Předpokladem digitalizace jako využití příležitosti je regulace a redistribuce**
Daňová a sociální politika musí být schopny reagovat na riziko polarizace trhu práce na vysoko a nízko kvalifikované segmenty z důvodu robotizace rutinních činností. Tato polarizace se může promítnout do výrazné platové polarizace, s růstem zastoupení tzv. pracující chudoby a s negativním dopadem na růst nerovností ve společnosti.¹⁴ Z hlediska státu je třeba podnikat takové kroky, které budou rozvíjet pozitivní dopady digitalizace (např. redukce potřebné pracovní síly jako krok k rozšíření volného času, ne jako krok k prekarizaci propouštěných zaměstnanců). Digitalizace ekonomiky a společnosti ale také přinese nová pracovní místa;¹⁵

¹² ILO. *From Precarious to Decent Work*. 2012, s. 27. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---actrav/documents/meetingdocument/wcms_179787.pdf http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---actrav/documents/meetingdocument/wcms_179787.pdf Celkově je pojem překerní práce definičně neukotvený a také tato odkazovaná definice trpí vágností a sémantickou nejasností.

¹³ S touto perspektivou je vhodné nahlížet mj. na společenskou debatu o *nepodmíněném základním příjmu*.

¹⁴ Viz studie Z. B. Autor/Dorn (2013): *The Growth of Low-Skill Service Jobs and the Polarization of the U.S. Labor Market*, *American Economic Review* 103.

¹⁵ Osborne/Frey (2013): *The Future of Employment: How susceptible are Jobs to Computerisation?* und Brynjolfsson/ McAfee (2014): *The Second Machine Age*.

rychlé osvojení si a další rozvoj technologií digitalizace a robotizace může mít kladný vliv na pozici ČR v evropské a celosvětové dělbě práce.

14 Demografické stárnutí a klimatické hrozby povedou k nárůstu stříbrné i zelené ekonomiky

Demografické stárnutí a požadavky na celoživotní učení si vyžádají posílení počtu zaměstnanců ve školství, zdravotnictví, sociálních službách a pečovatelských (např. v tzv. *stříbrné ekonomice*¹⁶), zároveň povedou k úbytku produktivní složky obyvatelstva. Změna klimatu, tlak na efektivnější využívání zdrojů a snížení produkce znečištění, či ochrana ekosystémů si vyžádají opatření s environmentálními i ekonomickými přínosy v rámci tzv. zelené ekonomiky (mj. posílení počtu pracovníků realizujících např. opatření na posílení retence vody v krajině; oblast energetických úspor prokázala vysoký multiplikační efekt v rámci české ekonomiky.).

15 Zkrácení pracovní doby jako řešení dlouhodobé nezaměstnanosti, zvýšení produktivity práce i tržní poptávky

Z důvodu rostoucího podílu dlouhodobě nezaměstnaných na celkové nezaměstnanosti je vhodné uvážit v rámci aktivní politiky zaměstnanosti posílení podpory dlouhodobě nezaměstnaných. Je na místě vést celospolečenskou diskusi o zkrácení pracovní doby (při zachování výše mezd a platů). Zkrácení pracovní doby není pouze řešením pro očekávané zvýšení produktivity práce, ale rovněž pro zvýšení poptávky v jiných sektorech hospodářství (např. cestovní ruch a služby obecně).

16 I činnosti mimo zaměstnání by měly být placenou prací

Ale především je třeba rozšířit naše chápání práce o činnosti, které jsou pro společnost prospěšné a dosud nejsou často ohodnoceny. Jedná se např. o péči závislou osobu,¹⁷ péči o životní prostředí, občanská angažovanost atd.

17 Univerzálně zaměřená a mezigenerační rodinná politika jako řešení work-life balance

Vzhledem k demografickému stárnutí a změně struktury rodiny (Analýza rozvoje) je důležitým předpokladem kvality života efektivní rodinná politika. Měla by být proto koncipována mezigeneračně a zaměřit se na podporu i středně-příjmových rodin a to zlepšením nabídky veřejných služeb pro rodiny, především v oblasti předškolní péče.¹⁸ Dalším z opatření na podporu rodin s dětmi je podpora flexibilních pracovních forem zaměstnání (práce z domova, částečné úvazky a flexibilní pracovní doba atd.) To umožní lepší sladování pracovního a rodinného života (*work-life balance*). Narození dětí nesmí přinášet potenciální ohrožení chudobou a finanční situace rodiny by neměla bránit rozhodnutí o pořízení si dalšího dítěte. Sladování pracovního a rodinného života musí též umožnit péči o seniory v rodině. Jeho cílem by mělo být zajistit, jak vyšší kvalitu života díky dostatku volného času mimo zaměstnání, tak dostatek lidí pro trh práce.

18 Flexibilita práce nesmí být na úkor pracovně-právní ochrany zaměstnanců

V debatě o konceptu *flexicurity* je třeba položit důraz na složku *security*, kde je třeba zajistit daňové zdroje pro sociální systémy. Zároveň je třeba účinně a komplexně chránit

¹⁶ Evropská komise, Growing the european silver economy, 2015, <http://ec.europa.eu/research/innovation-union/pdf/active-healthy-ageing/silvereco.pdf#view=fit&pagemode=none>

¹⁷ Péči o závislou osobu je možné podporovat např. prostřednictvím tzv. pečovatelské dovolené financované z veřejných systémů.

¹⁸ Opatření detailněji rozpracovává Koncepce rodinné politiky, připravovaný nyní MPSV.

zaměstnance, ne jeho konkrétní pracovní místo. To se může výrazně projevit například v případě rozvoje 3D tiskáren, kde může přestat být výhodné stěhování výroby do zemí s levnější pracovní silou, protože kromě malého počtu vysoce kvalifikovaných expertů nebude pracovní síla v řadě odvětví potřeba.

1.2 Nerovnosti

19 Nerovnosti jsou prohlubovány geografickou dimenzí v periferních oblastech

Nerovnosti se neprojevují pouze v dimenzi příjmů domácností, ale i v prostorové dostupnosti veřejných služeb. V České republice lze nalézt oblasti, odkud se kvůli stálému poklesu úrovně poskytování veřejných služeb (omezovaná zdravotní péče v místě, slábnoucí veřejná dopravní obslužnost) stěhují mladší obyvatelé do měst a ponechávají nemovitosti především k rekreačním účelům. V periferních územích se projevuje nejtypičtěji stárnutí obyvatel a výrazné zhoršování kvality jejich života. Úkolem veřejné správy je zajistit dostatečně hustou síť veřejných služeb na celém území ČR.¹⁹ Rozvoji periferních území může napomoci podpora lokální ekonomiky, energetické soběstačnosti postavené na obnovitelných zdrojích energie, biozemědělství a environmentálně šetrné turistiky.

20 Nerovnosti jsou prohlubovány diskriminací již ohrožených skupin

Kromě omezení potenciálu osobního rozvoje z důvodu nízkého příjmu nebo nedostatečné prostorové dostupnosti služeb jsme svědky společenských nerovností spojených s předsudky a diskriminací na základě pohlaví²⁰, věku, etnicity, péče o závislé osoby, zdravotního postižení či sexuální orientace. Nejvíce ohrožené diskriminací jsou v praxi osoby sociálně vyloučené a jinak znevýhodněné, které se diskriminaci nedovedou účinně bránit, a ty, které čelí vícečetné diskriminaci (tj. z více důvodů). Mezi znevýhodněné osoby patří (mj. z důvodu *gender pay gap*), cizinci/ky, osoby se zdravotním postižením, senioři/rky, matky s dětmi, příslušníci/e některých etnických menšin, osoby s nízkou kvalifikací, propuštěné vězni/eřkyně či osoby drogově závislé.²¹ Diskriminace je celospolečenským problémem a veřejná správa musí tuto nepřijatelnou diskriminaci dlouhodobě a systematicky eliminovat, mj. svou aktivitou k navržení efektivních a legitimních opatření, která budou daný jev potírat, a také formou cílené podpory ohroženým skupinám.²²

¹⁹ Ministerstvo vnitra ČR, Strategie podpory dostupnosti a kvality veřejných služeb, 2004.

²⁰ ČR patří k průměru v rámci zemí OECD: <https://www.oecd.org/gender/data/genderwagegap.htm>, v rámci EU28 ovšem k výraznému podprůměru: http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/gender_pay_gap/gpg_country_factsheet_cz_2015_en.pdf; MYSÍKOVÁ, Martina. Gender Wage Gap in the Czech Republic and Central European Countries. Prague Economic Papers. Praha, 2012, vol. 21, issue 3. <http://www.vse.cz/pep/427>.

²¹ Úřad vlády ČR, 2014. Zprávy o rovnosti žen a mužů za roky 1998–2014 <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/souhrnne-zpravy-o-plneni-priorit-a-postupu-vlady-pri-prosazovani-rovných-prilezitosti-zen-a-muzu-za-roky-1998–2013-123732/>; MPSV, 2013. Zpráva o rovnosti žen a mužů v roce 2012 v České republice http://www.mpsv.cz/files/clanky/15492/zprav_rovnost_2012.pdf

²² Například v souladu s Cílem udržitelného rozvoje č. 5 Dosáhnout genderové rovnosti a posílit postavení všech žen a dívek úkolem č. 5.4 *Uznávat a oceňovat neplacenou péči a domácí práce pomocí zajištění veřejných služeb, infrastruktury a politik sociální ochrany a prosazování sdílené odpovědnosti v rámci domácnosti a rodiny podle zvyklostí dané země.*

1.3 Vzdělávání

- 21 **Škola musí především naučit schopnosti adaptability na změnu**
V rychle se měnícím světě klesá potřeba znalostí a naopak narůstá potřeba transversálních (přenositelných) kompetencí²³ Vzdělávání musí rozvíjet především připravenost zvládat změny, které nás čekají, ale také je ovlivňovat a usměrňovat (účastnit se plánování a rozhodování). Vzdělávací systém v ČR by měl rozvíjet kognitivní schopnosti, ale také učit praktickým znalostem a dovednostem.²⁴ Měl by ovšem také poskytovat robustní základ všeobecného vzdělání a rozvíjet kompetence s těmito znalostmi pracovat, aby se mohli lidé později během života dále průběžně specializovat. V této souvislosti je třeba zvážit revizi obsahu kurikulárních dokumentů.
- 22 **Vzdělávání nemá být pouze tréninkem specifických pracovních dovedností, ale rozvojem všeobecných schopností**
Smysl vzdělávání nesmí být zužován na přípravu pracovní síly pro trh práce.²⁵ Jeho cílem v 21. století musí být rozvoj kompetencí pro aktivní občanský, profesní i osobní život, musí být zaměřeno na rozvoj celoživotních kompetencí potřebných pro nastoupení cesty udržitelného rozvoje.²⁶ V obsahu vzdělávání musí být důležitým aspektem *multidisciplinarita*²⁷, tj. propojení různých oborů a oblastí lidské činnosti. Jedině tak je možné dosáhnout proměn vzorců spotřeby²⁸ a podporovat ochranu životního prostředí a sociální soudržnost.²⁹
- 23 **Žáci by neměli být neinkluzivně selektováni v nízkém věku**
České děti vykazují v mezinárodním srovnání³⁰ nízkou oblibu školy.³¹ Náš vzdělávací systém doposud dělí děti již v poměrně útlém věku na talentované a netalentované a do různých typů škol. Společnost tak nedokáže ocenit a rozvíjet různorodé předpoklady každého žáka,³² omezuje tím jejich životní šance i sama sebe ochuzuje.³³ Mezi různými vzdělávacími cestami proto musí existovat vzájemná prostupnost.³⁴ Navíc je třeba zajistit, aby vzdělávací systém i

²³ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS Improving competences for the 21st Century: An Agenda for European Cooperation on Schools, SEC(2008) 2177 Na jedné straně např. vzrůstá potřeba rozvoje digitální gramotnosti (schopnosti zvládat digitální technologie, které rapidním tempem mění společnost na celém světě), na druhé straně roste naléhavost rozvoje snižujících se gramotností vztahujících se k nakládání s reálným světem (přírodovědné, environmentální, polytechnické).

²⁴ Výsledky průzkumu v rámci kampaně Česko mluví o vzdělávání, www.ceskomluvi.cz, 2014.

²⁵ Trends Shaping Education 2016, OECD 2016, <http://www.oecd.org/edu/trends-shaping-education-22187049.htm> (16. 8. 2016)

²⁶ V souladu s Cílem udržitelného rozvoje č. 4: Zajistit rovný přístup k inkluzivnímu a kvalitnímu vzdělání a podporovat celoživotní vzdělávání pro všechny, úkolem 4.7 *Do roku 2030 zajistit, aby všichni studenti získali znalosti a dovednosti potřebné k podpoře udržitelného rozvoje, mimo jiné prostřednictvím vzdělávání o udržitelném rozvoji a trvale udržitelném způsobu života, o lidských právech, genderové rovnosti, dále pomocí podpory kultury míru a nenásilí, globálního občanství i docenění kulturní rozmanitosti a příspěvku kultury k udržitelnému rozvoji.*

²⁷ Rámec rozvoje vysokých škol do roku 2020, MŠMT 2014.

²⁸ Proměna životního stylu k preferování udržitelné spotřeby je klíčová dosažení environmentální udržitelnosti a transformace ekonomického systému směrem k menší materiálové náročnosti.

²⁹ Dlouhodobý záměr rozvoje vzdělávání, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2015.

³⁰ Studie PISA a TIMSS, dostupná na http://idea.cerge-ei.cz/files/DPuceni_muceni.pdf.

³¹ Patří k nejméně motivovaným pro vzdělávání, „nerady chodí do školy“, „ve škole se nudí“.

³² Cílem by naopak měl být posun k tzv. designu zaměřeného na člověka (Human Centred Design), tj. vycházet primárně z potřeb jednotlivých žáků.

³³ Česko hledá budoucnost, 2015.

³⁴ V souladu se Strategií vzdělávací politiky ČR do roku 2020, prioritou 1. Snižovat nerovnosti ve vzdělávání.

nadále plnil svou socializační funkci podporující soudržnost společnosti. Cílem proto musí být inkluzivní vzdělávání, které k ní přispívá.

24 Vzdělávat se je třeba celý život

Důležitá je podpora celoživotního učení u celé populace, zapojení věkových skupin 55+ (65+) do vzdělávání a získávání kompetencí spojených s fungováním v měnícím se světě.. Žádoucí je také pravidelné vzdělávání osob pracujících se sociálně vyloučenými osobami, včetně veřejných opatrovníků, s cílem prevence prohlubování sociálního vyloučení a možné diskriminace.

25 Klíčová je podpora role vzdělavatelů

Zásadním předpokladem realizace výše uvedených cílů je podpora učitelů pro zajištění kvalitní výuky.³⁵ Pro veřejný vzdělávací systém musí být zajištěny dostatečné zdroje odpovídající vyspělým státům.³⁶ Měla by být podporována celková demokratizace vzdělávání. Na institucionální úrovni vzdělávací instituce měly být otevřené spolupráci, je zapotřebí podporovat iniciativy zdola, síťování, zapojení nestátních aktérů do vzdělávání, propojování různých forem vzdělávání a různých vzdělávacích institucí (formální a neformální, školní a mimoškolní, počáteční a další vzdělávání).³⁷

1.4 Zdraví

26 Je třeba snížit nerovnosti ve zdraví jednotlivých skupin společnosti

Ve zdravotním stavu obyvatel existují v ČR zřetelné nerovnosti mezi skupinami obyvatel (např. střední délka života dle dosaženého vzdělání). Je třeba zlepšit zdraví všech obyvatel a snížit nerovnosti v oblasti zdraví.³⁸ Klíčová je role sociálních determinantů zdraví,³⁹ stejně jako je významný vliv kvality životního a pracovního prostředí na zdraví populace.⁴⁰

27 Lékařské péče nemá být jen pro již nemocné

Základem zdravotní politiky ČR bude podpora zdraví během celého života. Tedy dlouhodobý pravidelný systematický přístup k ochraně a podpoře zdraví a primární prevenci nemocí. Zdravotnictví by nemělo mít pouze funkci záchranné sítě pro již nemocné. Naopak mělo by prioritně plnit funkci preventivní s cílem, aby lidé vůbec ne onemocněli nebo aby byli nemocní v co nejnižší míře.

³⁵ V souladu se Strategií vzdělávací politiky ČR do roku 2020, prioritou 2. Podporovat kvalitní výuku a učitele jako její klíčový předpoklad.

³⁶ Dle zprávy MŠMT České školství v mezinárodním srovnání 2015 dosahoval ve státech OECD v roce 2012 průměr výdajů na vzdělávání 11,6 % celkových veřejných výdajů. V ČR to bylo pouze 8,9 % veřejných výdajů.

³⁷ Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020, MŠMT 2014, str. 12.

³⁸ V souladu s národní strategií *Zdraví 2020*, jež definuje jako strategický cíl 1 *Zlepšit zdraví obyvatel a snížit nerovnosti v oblasti zdraví*.

³⁹ „Řešení sociálních nerovností výrazně přispívá ke zdraví a životní pohodě. (...) Znevýhodnění osob a jejich zranitelnost se během života obvykle prohlubuje a je podmíněna jednáním, které má důležitý vliv na zdraví, např. rizikové a škodlivé užívání alkoholu a kouření, špatné stravovací návyky, nedostatečná pohybová aktivita a psychické problémy. Zmíněné chování je do značné míry důsledkem stresu a dalších životních nesnází.“ *Zdraví 2020*

⁴⁰ V souladu s Cílem udržitelného rozvoje č. 3 Zajistit zdravý život a zvyšovat jeho kvalitu pro všechny v jakémkoli věku, úkolem 3.9 *Do roku 2030 podstatně snížit počet úmrtí a onemocnění vlivem nebezpečných chemických látek a znečištěného vzduchu, vody a půdy*.

- 28 **Je třeba vytvořit střediska prevence**
Mezi nástroje, které pro podporu prevence zdraví budou využívány, patří také podpora intenzivnějšího využívání preventivních prohlídek vč. screeningových vyšetření. A také vyhodnocování strategických dokumentů státní správy z hlediska ochrany a podpory veřejného zdraví (HIA). Mezi priority bude proto patřit vytvoření a provozování plošné sítě pracovišť (center) podpory zdraví a primární prevence nemocí. Těmto pracovištím je dále třeba zajistit udržitelnost a institucionální podporu.
- 29 **Efektivní ochrana zdraví musí být podpořena finančními prostředky veřejných rozpočtů**
Je třeba zajistit dostatečné finanční zdroje pro efektivní ochranu a podporu zdraví a prevenci nemocí, a to jak ze státního rozpočtu, tak i z všeobecného zdravotního pojištění a dalších zdrojů. Zajistit, aby prostředky ze zdravotního pojištění (tj. zejména z tzv. fondů prevence zdravotních pojišťoven) byly využívány efektivně k podpoře zdraví a prevenci nemocí.
- 30 **Cestou je zdravý životní styl včetně konzumace kvalitách potravin a zdravé životní prostředí**
Z pohledu kvality života jsou důležité jak změny životního stylu jako např. odvykání si kouření a postupný přechod k nekuřáctví, tak i změny sociálních okolností a prostředí ovlivňujících zdraví lidí, včetně dostupnosti kvalitních potravin, přístupu ke kvalitní vodě, práce ve zdravém prostředí (tzn. kromě jiného absence znečištění vzduchu – smogu a cigaretového kouře apod.) I s ohledem na demografické stárnutí je nezbytné zajišťovat *zdravé pracoviště* pro všechny věkové skupiny. Důraz je kladen především na nutnost podporovat udržitelnou práci a zdravé stárnutí hned od začátku profesní dráhy. Již nyní je potřeba zabývat se tím, co budou potřebovat pacienti, zaměstnanci i pracoviště za několik let.
- 31 **Účinným nástrojem je také zdravotní gramotnost**
Mezi klíčové nástroje patří vyšší investice do prevence nemocí a podpory zdraví a rozvoj *zdravotní gramotnosti* obyvatel. Zdravotní gramotnost je zaměřena na rozšiřování znalostí a dovedností, které vedou ke zlepšení zdraví, a to včetně schopnosti orientovat se v komplexním systému zdravotní a sociální péče a postarat se o své zdraví. Zdravotní gramotnost je schopnost rozšiřovat znalosti a dovednosti, díky kterým se lidé dokáží rozhodovat ve prospěch vlastního zdraví i zdraví svého okolí, jako i schopnost orientovat se v komplexním systému zdravotní a sociální péče.
- 32 **Standardem musí být všeobecně dostupná, kvalitní veřejná zdravotní péče s dostatečnými finančními zdroji**
Pro omezení dopadů sociálních rozdílů na zdravotní stav obyvatel je klíčové udržet všeobecně dostupnou zdravotní péči, zajišťovanou v dostatečné kvalitě na celém území ČR. Zásadní výzvou je udržitelnost a institucionální podpora systému ochrany a podpory veřejného zdraví a prevence nemocí. V nejbližší době je nezbytné zajistit zejména plošnou a stabilní institucionální podporu, protože oslabování tohoto systému by vedlo k jeho neefektivitě a k zásadním dopadům nejen na zdraví občanů, ale i na celkové veřejné výdaje na zdravotnictví a ekonomiku našeho státu. Klíčové jsou investice do stabilizace a rozvoje zdravotnického personálu; včetně vyrovnaní lokálních (regionálních) nedostatků konkrétních specializací zdravotnického personálu. Pro zvyšování kvality života je důležité postupně navyšovat zdroje alokované pro systém zdravotnictví na úroveň průměru vyspělých států.
- 33 **Zdravotnictví musí být adaptabilní na nastupující rizikové trendy**
Zdravotní systém musí být připraven čelit novým problémům, jako např. rizikům nových

infekčních onemocnění, nárůstu rezistence vůči antibiotikům, či nárůstu duševních onemocnění ve společnosti.

34 Nezanedbatelnými nástroji jsou statistická analýza a nastavení procesů inovace ve zdravotnictví

Další možnosti rovněž nabízí výrazné zkvalitnění a zajištění dostupnosti zdravotnických dat a statistiky, včetně jednotlivých indikátorů zdravotního stavu, a to jak v mezinárodním srovnání, tak na národní úrovni a na úrovni regionů, měst a obcí⁴¹. Jsou nastaveny postupy pro vstup nových technologií do zdravotnictví, které zajišťují prověřování klíčových aspektů aplikace (klinická přiměřenost, přínos k léčbě, efektivita využití, etické a sociálně-kulturní dopady). Je na místě operativně tyto postupy prověření dopadů (např. *Health Technology Assessment*) rozvíjet.

35 Politiky pro oblast zdraví nemůže tvořit jen Ministerstvo zdravotnictví

Je nutné uvědomit si sdílenou odpovědnost za zdraví. Péče o zdraví přesahuje resort zdravotnictví a vyžaduje zapojení institucí na všech úrovních státní správy, neziskového i soukromého sektoru, vědeckých a vzdělávacích institucí, komunit i jedinců. A přizvat k řízení a rozhodování všechny složky společnosti, sociální skupiny i jednotlivce. Je nezbytné posílit veřejné zdravotnictví, zejména orgány a instituce ochrany a podpory veřejného zdraví.

1.5 Kultura

36 Kultura je v moderním sekulárním demokratickém státě zdrojem identity národního společenství

Kulturu je možné chápat jako místo rozvoje tvořivosti a aktivního utváření i reflexe hodnot společnosti. Její význam narůstá v moderním sekulárním demokratickém státě, kde se stává klíčovou součástí tvorby a udržování národní a státní identity. Kulturní politika je proto součástí *žité demokracie*.

37 Stát musí finančně podporovat kvalitní nekomerční kulturu, jako zdroj celospolečenské inovace

Cílem kulturní politiky musí být podpora těch součástí živé i památkové kultury, které nemohou být úspěšné komerčně, protože patří do sféry vysoce kvalitního umění. Jeho přímým recipientem je menšina společnosti, ale právě jen ono je generátorem inovací, jež nacházejí uplatnění mimo vlastní kulturní oblast.

38 Rovný přístup ke kreativitě je předpokladem úspěšné reakce na změny globalizovaného světa

Kreativita, jako ústřední hodnota evropské identity je součástí plnohodnotného lidského života, a proto musí být možnost jejího rozvoje otevřena všem, bez ohledu na sociální status. Zároveň je nezbytným zdrojem řešení výzev proměny světa, které nás čekají v nejbližší budoucnosti. Konkretizací výzvy EU k podpoře a rozvoji kreativity se staly kreativní průmysly, jejichž přímý efekt zasahuje za hranice kultury a umění.⁴²

⁴¹ V oblastech, kde tzv. „tvrdá data“ nepostihnou krátkodobější trendy a jsou tak průkazná spíše v dlouhodobém horizontu (např. některé oblasti prevence nemocí a podpory zdraví) je žádoucí hledat rovněž tzv. „procesní indikátory“ a na základě jejich vyhodnocování hodně reagovat vybranými politickými opatřeními.

⁴² Viz např. analýza Podpora internacionalizace a exportu kulturních a kreativních průmyslů v ČR, Institut umění, 2016.

- 39 Identita založená na kultuře je garantem společenské soudržnosti**
Kulturní a mediální politika jsou zodpovědné za utváření, posilování a udržování národní a státní identity založené na kultuře, jež je klíčovou složkou soudržnosti společnosti a jejího udržitelného rozvoje. Kultura a umění mají zásadní úlohu při posilování společenské odolnosti vůči protidemokratickým silám. Zvláštní pozornost je třeba věnovat menšinám, přičemž je třeba důraz státní kulturní politiky přesunout z výlučné podpory tradičních menšin a krajanů v zahraničí na aktuální početné menšiny – kromě Romů zejména Vietnamce, Čiňany a Ukrajince.
- 40 Spolupráce státu a kvalitní kultura je veřejným zájmem**
Hlavním kritériem v oblasti kultury vždy musí být vysoká kvalita a její účinné zprostředkovávání. Za hlavní nástroj lze požadovat uplatňování principu veřejné tvůrčí soutěže. Je třeba vypracovat regulativy, které zajistí, aby spolupráce státu a samospráv se soukromým sektorem byla v oblasti kultury oboustranně výhodná. Omezování soukromého a církevního vlastnictví ve veřejném zájmu uchovávání kulturních hodnot je třeba považovat za plně legitimní. K hodnotám veřejného zájmu v kultuře je vhodné přičlenit i požadavky adaptace na změnu klimatu.
- 41 Kulturní politika musí být daná i na lokální úrovni**
Kulturní politika státu má být závazná na všech úrovních veřejné správy. Samosprávy je třeba aktivně podporovat ve schopnosti účinně spojovat regulativy státní kulturní politiky s místními podmínkami tak, aby se prostředky i pozornost přiměřeně rozdělovaly rovněž ve prospěch kvalitní kulturní produkce na lokální úrovni.
- 42 Rovný přístup ke kultuře a umění má přednost před komerčním ziskem**
Zpřístupňování kulturních a uměleckých hodnot musí mít ve veřejné oblasti přednost před generováním finančních prostředků. Vzhledem k historickému vývoji je velká část kulturních institucí v ČR státním a veřejným majetkem. Nejblížeším úkolem je přehodnotit status příspěvkové organizace tak, aby se stal funkčním ekonomickým nástrojem. Žádoucím cílem je ve veřejné sféře poskytovat a aktivně nabízet zprostředkování kulturních hodnot v přiměřené míře bezplatně.
- 43 Kulturní dědictví přispívá k místnímu rozvoji**
Zvláštní pozornost se věnuje kulturnímu dědictví (památkám a uměleckým sbírkám). Byl popsán pozitivní dopad kulturního dědictví na kvalitu života i ekonomiku státu.⁴³ Hmotné kulturní dědictví zprostředkované veřejnosti má nesporný pozitivní ekonomický dopad v místě, kde přispívá k rozvoji služeb. Kulturní dědictví i kreativní průmysly představují významného tvůrce pracovních míst. Posiluje tak zejména lokálně orientované podniky se zapojením místních pracovníků.
- 44 Třeba propagovat kulturní dědictví za účelem podpory cestovního ruchu**
Cestovní ruch obecně zvyšuje povědomí o dané zemi. Turistické destinace si široká veřejnost vybírá právě na základě památkového fondu. S ohledem na propagaci státu v zahraničí je evropské, mezinárodně respektované statusy kulturního dědictví, jakým je Znamka evropského dědictví (EHL), významná místa industriálních cest (ERIH) a řada dalších, jejichž síť se v ČR může stále rozvíjet.

⁴³ Výzkum v rámci projektu EU Cultural Heritage Counts for Europe, který si kladl za cíl analyzovat veškeré dostupné kvantitativní i kvalitativní data související s ekonomickými, sociálními, environmentálními a kulturními dopady kulturního dědictví. Výsledky publikovány v roce 2015. www.encatc.org/culturalheritagecountsforeurope

45 Kultura komplexně udržitelně rozvíjí celou společnost, veřejné investice do ní jsou nezbytné

Kultura přispívá ke zvýšení kvality života – přetváří města a obce na příjemná místa k životu, práci a k cestování, stimuluje vzdělávání a přispívá k celoživotnímu osobnímu rozvoji. Ale především je klíčovou součástí identitní politiky a rozvoje kreativity. Proto je nezbytné pro její rozvoj zajistit dostatečné veřejné zdroje (ve výši odpovídající přibližně 1 % HDP ČR) a zajistit důstojné ohodnocení zaměstnanců veřejných institucí v sektoru kultury i dalších kulturních pracovníků.

46 Kulturní krajinu je třeba chránit i využívat pro zvládnutí změny klimatu

Kulturní hodnotou specifického typu je kulturní krajina. Její ochranu je třeba uvést do souladu s požadavky adaptace na klimatickou změnu se zodpovědným zřetelem k vyvažování obou potřeb.

1.6 Strategické cíle a indikátory – Lidé a společnost

Strategický cíl č. 1

1. Využívat potenciál technologického a sociálního rozvoje k rozšíření přístupu k důstojné práci
 - 1.1. Zmírňovat polarizaci trhu práce a snižovat jeho strukturální nerovnováhy trhu práce (na celostátní i regionální úrovni).
 - 1.2. Rozšířit přístup k důstojné práci pro skupiny dosud znevýhodněné na trhu práce - rodiče na rodičovské, osoby se zdravotním postižením, osoby starší 50 let včetně seniorů
 - 1.3. Snižit podíl dlouhodobě nezaměstnaných na celkové nezaměstnanosti společně se zasazením se o co nejnižší obecnou míru nezaměstnanosti.
 - 1.4. Zabránit nárůstu prekarizace a jiné nedobrovolné flexibilizace práce.
 - 1.5. Zajistit dodržování pracovního práva u činností vykonávaných prostřednictvím ekonomiky platform a jiných nových atypických forem práce a naplnit v nich princip důstojné práce.
(Bude ještě upraveno a doplněno v textu Analýzy rozvoje i Klíčové oblasti Lidé a společnost.)

Strategický cíl č. 2

2. Snižovat nerovnosti ve společnosti.
 - 2.1. Dlouhodobě snižovat v ČR podíl osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením.
 - 2.2. Dosáhnout a udržet růst příjmů spodních 40 procent populace na úrovni vyšší než je celostátní průměr.
 - 2.3. Snižovat genderovou nerovnost
 - 2.4. Eliminovat diskriminaci na základě etnicity, genderu, národnosti, věku a zdravotního postižení.

Strategický cíl č. 3

3. Zajistit, aby vzdělávání rozvíjelo schopnost adaptability na změny a podporovalo soudržnost společnosti.

3.1. Vytvořit inkluzivní a vzájemně prostupný vzdělávací systém bez selekce žáků v jejich útlém věku na talentované a talentované.

3.2. Snížit vliv socioekonomického zázemí na vzdělávací dráhy a výsledky.

3.3. Systémově podpořit učitele a další vzdělavatele, aby dokázali být nositeli potřebných změn ve vzdělávání a převzít roli průvodců pro účastníky vzdělávání v měnícím se světě.

3.4. (Podcíl k transversálním kompetencím bude doplněn.)

3.5. (Podcíl k celoživotnímu vzdělávání bude doplněn ve spolupráci s MŠMT.)

Strategický cíl č. 4

4. Zlepšovat zdraví všech skupin obyvatel.

4.1. Prodlužovat délku života ve zdraví všech skupin obyvatel ČR

4.2. Snížit nerovnosti v oblasti zdraví.

4.3. Stabilizovat systém veřejného zdravotnictví omlazením lékařského personálu a zlepšením ohodnocení pracovníků ve zdravotnictví jako celku.

4.4. Navýšit zdroje veřejných rozpočtů na podporu zdraví a primární prevenci.

4.5. Snížit konzumaci návykových látek.

Strategický cíl č. 5

5. Posilovat odolnost a soudržnost společnosti. Podporovat budování státní identity založené na kultuře, a to se zvláštním ohledem na integraci nových etnických menšin a Romů.

Podporovat uchování kulturního dědictví jako součásti udržitelného rozvoje a kulturně bohatý život člověka, rozvoj jeho kreativity a s ní souvisejících dovedností za účelem socioekonomického rozvoje na místní i celospolečenské úrovni.

(Bude ještě upraveno a doplněno.)

2 Udržitelný hospodářský model

37. Cílem českého hospodářství je dlouhodobě vytvářet dostatek zdrojů pro naplnění cílů stanovených v této strategii, a to s ohledem na udržení a zlepšení kvality života obyvatel ČR. Naplnění cílů této strategie je podmíněno dlouhodobou schopností českého hospodářství vytvářet dostatek zdrojů a to s ohledem na udržení a zlepšení kvality života obyvatel České republiky.

Měřítkem úspěchu je nejen HDP

38. Hospodářský úspěch se měří materiálním bohatstvím naší ekonomiky. Použít k tomu lze několik indikátorů. HDP ukazuje produkční potenciál národního hospodářství. Skutečnou životní úroveň společnosti však lépe poměřuje hrubý disponibilní důchod (HDD) na hlavu, případně hrubý národní důchod (HND), který odráží také tvorbu hrubého kapitálu (včetně investic státu, krajů a obcí). Zvyšování ekonomické úrovně znamená růst HDP na jednoho obyvatele. Je nutnou, nikoliv však postačující podmínkou lepší kvality života.

HDP má svá omezení, která bereme v úvahu

39. Tyto ukazatele mají omezenou vypovídající hodnotu. Ale trendy zejména HDP či HND jsou hodně podobné jiným, měkčím, indikátorům kvality života a také úrovni blahobytu, jak ji vnímají české domácnosti ve svém každodenním životě. Proto zůstaneme u této standardní ekonomické metriky. Takto vyjádřené materiální bohatství je navíc nedílnou součástí širšího hodnocení kvality života, rámce *Well-being Framework* používaném OECD.

Konvergence k EU15 vyžaduje zásadní proměnu ekonomiky

40. ČR se přibližuje průměrné ekonomické úrovni EU28. Konvergovat k HDP na osobu původních členských zemí EU15, které jsou bohatší než průměr celé Unie, je v horizontu do roku 2030 velmi ambiciózní a spíše nepravděpodobné. Podmínkou by musel být kvalitativní skok ekonomiky na vyšší výkonnostní úroveň. To je možné pouze za předpokladu výrazných strukturálních změn doprovázených růstem produktivity a přidané hodnoty. Neexistuje přesná podoba takové změny, ani plán na to, jak ji úspěšně provést. Nutné strukturální reformy se musí dotknout pěti oblastí detailně specifikovaných dále.

2.1 Hospodářské instituce

Zahraniční investice jako motor růstu se vyčerpávají

41. Růst české ekonomiky dosud spočíval především na vnějších zdrojích, na masivním přílivu přímých zahraničních investic (PZI). Tento vnější zdroj růstu se však vyčerpává, příležitosti pro PZI již jsou zřejmě z velké části satureovány. Tento trend ilustruje například zastavení růstu hodnoty PZI (viz **Chyba! Nenalezen zdroj odkazů.**). Cíl pro příštích patnáct let je dvojí: udržet a prohloubit přínosy PZI a přitom najít a aktivizovat vnitřní zdroje růstu nezávislé na PZI.

Tři pilíře hospodářské politiky

42. Pokud má Česká ekonomika dlouhodobě vytvářet dostatek zdrojů, tak je potřeba se zaměřit na tři úkoly: (1) podporu podnikání, (2) přímo provádět prorůstová opatření se zaměřením na oblasti vzdělávání [viz KO1], vědy a výzkumu a infrastruktury a (3) klást důraz na efektivitu

využívání zdrojů a snižování škod, které spotřeba způsobuje. Tyto tři úkoly jsou dále rozvedeny. Podpora podnikání musí zahrnout všechny podnikatelské sektory. Zejména však malé a střední podniky (MSP), jako nejméně rozvinutý sektor s nejvyšším potenciálem růst. U PZI je nejdůležitější zaměřit se na růst jejich kvality. V sektoru velkých podniků, které tvoří páteř ekonomiky jde o to, podporovat kvalitu a mezinárodní konkurenceschopnost jejich produktů. Druhý a třetí úkol jsou pak rozvedeny samostatně v **sekcích 2 až 4 kapitoly UHM**.

Zvyšovat kvalitu zahraničních investic

43. Česká republika bude usilovat o zvyšování kvality PZI zahraničních firem působících v ČR. Cílem je dosáhnout na co nejsofistikovanější patra mezinárodních hodnotových řetězců, tedy ta s nejvyšší přidanou hodnotou. Ukazatelem kvality PZI je produktivita práce a výše mezd, které nabízí.

Využít subdodavatelské pozice a pokročit k samostatnosti

44. Česká republika bude u domácích firem podporovat rozvoj podnikání s co nejvyšší přidanou hodnotou. Dílem to souvisí se zvyšováním kvality PZI. Náročnější poptávka zahraničních firem působících v ČR na subdodávky může být vhodným impulsem a příležitostí pro domácí podniky. Druhou, v dlouhém období důležitější, částí je posun z pozice subdodavatele na samostatného producenta schopného uplatnit vlastní produkt na trhu finální produkce.

Malé a střední podniky mají největší potenciál růstu

45. Největší potenciál přispět k ekonomickému růstu mají MSP, protože jsou v České republice jako sektor méně rozvinuté, než velké a mikro podniky. Ačkoliv v nich přibližně stejný podíl zaměstnanců, jako v průměru EU, mají menší podíl na HPH (viz **Chyba! Nenalezen zdroj odkazů.**). Je třeba odstraňovat největší překážky rozvoje MSP, zejména usnadnit přístup ke kapitálu a snížit relativně vysoké administrativní bariéry.⁴⁴ Je vhodné zvážit diferencovaný přístup k regulaci a zdanění malých a středních podniků.

Velké podniky konkurenceschopné v zahraničí

46. Velké podniky tvoří páteř ekonomiky. Jejich podíl 45 % na tvorbě HPH je dominantní. Růst podílu tohoto sektoru na tvorbě HPH není proto tak důležitý. Mnohem podstatnější je zvyšování jeho kvality, podobně jako u PZI. Podpora velkého podnikání by se proto měla zaměřit na schopnost velkých podniků dostat se a držet se na špičce technického, organizačního a obchodního vývoje ve světě.

Prvkem podpory MSP je také sociální podnikání

47. Jedním z prvků podpory MSP je také podpora sociální ekonomiky, jejíž součástí je podnikání pomocí zaměstnanecké spoluúčasti včetně družstevnictví. Tento typ podnikání dokáže efektivně kombinovat ziskovost se sociálním začleňováním a demokratickými systémy rozhodování. Rovněž usnadňuje financování začínajících podniků či převod vlastnictví již existujících podniků tzv. následnictví.

⁴⁴ <http://www.oecd.org/czech/economic-survey-czech-republic.htm>

Přijetí nebo nepřijetí eura ovlivní výkon a podobu české ekonomiky

48. S podobou a výsledky české ekonomiky v příštích 15 letech úzce souvisí, zda přijmeme euro. Vstup do eurozóny bude mít hospodářské i politické důsledky. Z ekonomického pohledu s sebou euro nese výhody, zejména nižší transakční náklady, i nevýhody, především ztrátu plovoucího směnného kurzu, který umožňuje vyrovnávat se s ekonomickými šoky. Přijetí eura bude tím výhodnější, čím více bude náš ekonomický cyklus a struktura obchodu navázány na Německo, potažmo celou eurozónu. Konvergence k ekonomické úrovni západní Evropy bude naopak snazší s vlastní měnou.

Sledujme kontinentální model ekonomiky

49. Hospodářský model ČR stojí ve většině ukazatelů mezi modely liberálním anglosaským a koordinovaným kontinentálním, a plně nevyužívá výhod ani jednoho z nich.⁴⁵ Pro zvýšení růstového a konvergenčního potenciálu ekonomiky ČR se systém financování vývoje a inovací, vzdělávání a řízení firem a průmyslových vztahů musí změnit tak, aby k vytváření vzájemné synergie nevyžadoval dlouhodobé, systematické a jednostranné transfery (např. know-how či kapitálu) ze zahraničí. Povaze a výhodám středoevropského regionu a tradici velkých průmyslových podniků v ČR odpovídá spíše koordinační model ekonomiky, který se nejvíce rozvinul v Německé spolkové republice. Změna tuzemských hospodářských institucí tímto směrem by neměla být mechanická, ale měla by brát v úvahu domácí specifika a aktuální trendy.

2.2 Inovace

Schopnost inovovat je klíčem k dosažení dlouhodobě výkonné ekonomiky

50. Schopnost inovovat je nutnou podmínkou pro zvyšování životní úrovně. Na inovacích také závisí naše schopnost reagovat na očekávané potřeby společnosti a globální výzvy. V současnosti jde například o požadavek na adaptaci na změnu klimatu a minimalizaci jejích negativních vlivů na společnost a životní prostředí. Dále se jedná o přechod k nízkouhlíkové energetice nebo snižování nároků na spotřebu přírodních zdrojů. Jen inovující ekonomika je schopna absorbovat a osvojit si nové technologie a způsoby podnikové organizace a kapitalizovat je. Předpokladem je propojení mezi základním výzkumem, kvalitním školstvím a firmami.

Posílit inovační potenciál domácích podniků

51. Česká ekonomika umí absorbovat nové technologie a postupy vyvinuté jinde. Analogicky s celkově silným postavením zahraničních firem působících v ČR jsou to právě zahraniční a zároveň velké podniky, které táhnou aplikovaný výzkum. Segment výzkumně a technologicky orientovaných malých a středních podniků je poměrně nerozvinutý.⁴⁶ Podpora inovační aktivity MSP je dalším krokem v podpoře tohoto segmentu (viz odstavec 45).

Podporovat obchodní využití domácích inovací

52. Výzvou do budoucna, kromě samotné inovační činnosti, je, aby podniky dokázaly inovace zobchodovat a vytvářet z nich celý hodnotový řetězec. Musí nové řešení nejen doma objevit, ale

⁴⁵ Pro více viz: Hall a Soskice (2001) a připravovaná studie Úřadu vlády

⁴⁶ Národní politika výzkumu, vývoje a inovací České republiky na léta 2016 – 2020

také použít a prodat, aby co největší část přidané hodnoty zůstala v domácí ekonomice. Klíčovým úkolem státu je podporovat navazování výzkumné činnosti zejména akademických institucí na malé a střední podniky a zefektivnění a zrychlená komercializace výsledků výzkumu.

2.3 Hospodaření se zdroji

Hospodárnost spotřeby zdrojů je žádoucí vlastností ekonomiky

53. Udržitelnost, produktivita a v neposlední řadě samotná vyspělost ekonomiky se odráží ve schopnosti pracovat se zdroji, a to zejména s efektivitou jejich využití a recyklace. Mezi zdroji jsou pro českou ekonomiku nejdůležitější energetické a ostatní nerostné suroviny, půda, voda a čisté ovzduší. Dalším důležitým parametrem spotřeby zdrojů jsou emise skleníkových plynů, zejména CO₂, a dalších znečišťujících látek a produkce odpadů.

Je žádoucí zohledňovat externalitu

54. S využíváním zdrojů nejen v ČR se pojí externalita, neboli externí náklady a přínosy. Externalita jsou zahrnuty v ceně zdrojů pouze částečně. Společnost proto využívá zdroje více nebo naopak méně, než by odpovídalo jejich společenské hodnotě. O nápravu se snaží jak česká tak evropská legislativa, a to v různé míře a pomocí různých nástrojů. Zohlednění externalit by měla umožnit vyvážená kombinace různých přístupů, např. vyjádření hodnoty a kompenzace ekosystémových služeb (o nich více v KO3), tj. aby ti, kteří je dodávají, za ně dostali zaplacené či daně nebo limity omezující spotřebu zdrojů, která poškozuje životní prostředí, zdraví obyvatel nebo nadměrně zatěžuje použitou infrastrukturu.

ČR, ani její okolí nejsou zdrojově soběstačné

55. ČR je jako evropský stát součástí geopolitického prostoru, který spotřebuje více surovin, než kolik jich produkuje. Více než tři čtvrtě kovových rud a dvě třetiny fosilních paliv a prakticky veškerý fosfor pochází z třetích zemí⁴⁷, vlastní produkce fosilních paliv navíc rychle klesá. Samo o sobě to nemusí být nutně negativní – zpracovatelské podniky vytvářejí vyšší přidanou hodnotu než těžební průmysl a jsou sofistikovanější. Růst spotřeby zdrojů v nastupujících ekonomikách proto Evropa může dostat do strategicky nevýhodné pozice. Stát proto bude spolupracovat s ostatními členy Evropské unie na legislativě, daňových pobídkách a dalších pravidlech, která zajistí, aby suroviny v ekonomice obíhaly. Soustředí se na snižování surovinové náročnosti, prodlužování životnosti výrobků a menší plýtvání.

Oběhové hospodářství je jedním z řešení omezené dostupnosti zdrojů

56. Důležitou součástí takového řešení je lepší využití zdrojů, které už máme doma: nahrazovat přírodní materiály recyklací odpadů a druhotnými surovinami. Stát chce také trvat na dodržování hierarchie nakládání s odpady, kdy delší životnost nebo opakované využití výrobků má přednost před recyklací a recyklace před výrobou energie z odpadu. Souhrnně je takový přístup označován za oběhové hospodářství.

⁴⁷ Zdroj: Eurostat, Material flow accounts [env_ac_mfa], výpočet: Extra EU imports/Domestic material Consumption

Strategickým zdrojem se stává voda

57. Česká ekonomika bude muset na všech úrovních reagovat na probíhající změny v oblasti klimatických podmínek⁴⁸, především na sucha a nedostatek vody.⁴⁹ Vážný problém představuje nedostatečná schopnost krajiny zadržovat vodu [viz KO3].

Půda je zdrojem důležitých ekosystémových služeb

58. Většinu české půdy využívají zemědělské a lesnické podniky. Zejména v zemědělství panuje nerovnováha mezi krátkodobými tržními pobídkami a dlouhodobou ekonomickou perspektivou. Podniky přizpůsobují svoji výrobu podmínkám trhu a podpor. Jejich pravidla však dostatečně nemotivují k péči o půdu, zadržování vody, nezohledňuje dopady na širší ekosystémové funkce půdy, resp. na krajinu a její ekosystémy. Kvalita půdy proto klesá [viz KO3]. Stát chce postupně měnit pobídky a pravidla tak, aby zemědělské a lesnické podniky půdu lépe využívaly.

Fosilní a velká energetika čelí nepříznivým trendům

59. Průnikem vnějších vlivů působících na českou energetiku je požadavek na snižování spotřeby fosilních paliv. Toho lze dosáhnout několika způsoby: zejména zvýšením podílu výroby energie z obnovitelných či jaderných zdrojů a zvyšováním energetické efektivity. Proměňuje se také energetický trh. Liberalizace trhu a také podpora obnovitelných zdrojů v současnosti znevýhodňují investičně náročné projekty, zejména jaderné elektrárny. Ty dnes nejsou bez státní podpory rentabilní. Uhlíková energetika čelí a bude čelit požadavkům, aby na snižování emisí a kompenzaci externalit, které způsobuje.

Je nutné zvyšovat energetickou účinnost

60. Česká republika potřebuje ekonomicky efektivní zvyšování účinnosti užití energie vedoucí ke snížení energetické a uhlíkové náročnosti produkce. Podobně jako další země EU s vysokým podílem průmyslu na ekonomice má ČR v EU nadprůměrnou energetickou náročnou ekonomiku (viz **Chyba! Nenalezen zdroj odkazů.**). V řadě oblastí jsou příležitosti k vylepšování energetické efektivity, které dává také ekonomický smysl. Patří k nim vytápění (které tvoří 76 % spotřeby energie v domácnostech⁵⁰, potenciál dohromady 350 PJ, z toho 100 PJ systémy zásobování teplem⁵¹ a 250 PJ domácností⁵²), zbytečně vysoká výroba nad nezbytnou systémovou rezervou a export elektřiny (kdy exportní saldo bez systémové rezervy činí 54 PJ⁵³, nebo přenesení osobní automobilové přepravy ve městech na veřejnou dopravu (souhrnně za dopravu potenciál 240 PJ⁵⁴).

⁴⁸ Viz panel IPCC

⁴⁹ Více viz Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách ČR, kapitola 3.3 Vodní režim v krajině a vodní hospodářství

⁵⁰ Zdroj: Šetření ENERGO 2004 publikované ČSÚ zde: <https://www.czso.cz/csu/czso/vysledky-z-roku-2004>. Výsledky aktuálního šetření ENERGO 2015 budou k dispozici až koncem roku 2016.

⁵¹ Zdroj: Státní energetická koncepce – MPO.

⁵² Zdroj: Vybrané údaje o bydlení – MMR.

⁵³ Zdroj: Roční zpráva o provozu ES ČR – ERÚ.

⁵⁴ Státní energetická koncepce uvádí potenciál 240 PJ souhrnně pro dopravu.

2.4 Infrastruktura

Kritická infrastruktura je bezpečnostním pojmem

61. Infrastruktura umožňuje přesun lidí, zboží, služeb a informací. *Kritická* je infrastruktura, jejíž „narušení nebo nefunkčnost by měla závažný dopad na bezpečnost státu, zabezpečení základních životních potřeb obyvatelstva a ekonomiku“. ⁵⁵ Toto pojetí klade důraz na krátkodobý bezpečnostní rozměr. Vztahuje se k technickým a organizačním parametrům infrastruktury, které pak ovlivňují její odolnost a pružnost. Obě tyto vlastnosti jsou důležité. Závisí na nich bezprostřední bezpečnost obyvatelstva. Ve spolupráci s provozovateli prvků kritické infrastruktury je budován systém ochrany kritické infrastruktury zabývající se prevencí, připraveností i řešením následků a dopadů selhání funkce prvků kritické infrastruktury na životy a zdraví obyvatel, zajištění jejich základních životních potřeb a také dopady na ekonomiku státu.

Pro hospodářský model je důležitá strategická infrastruktura

62. Pro nás ovšem bude důležité, jak infrastruktura přispívá k výkonu ekonomiky v dlouhém období. Proto jsou důležité *strategické* infrastruktury: *energetická* (elektrizační a teplárenská soustava, plynovody, ropovody a produktovody); *dopravní* (silniční a železniční síť, infrastruktura letecké dopravy, vodní cesty a obecně rovině schopnost přepravovat lidi a zboží); *vodohospodářská* (dodávky pitné vody, odvádění a čištění odpadních vod) a *telekomunikační a internetová*.

Měřítkem infrastruktury je kvalita jejích služeb

63. Podmínkou odolné ekonomiky, podnikání i kvality života je vhodně navržená, kvalitní a spolehlivá infrastruktura, v dobrém stavu a také s dostatečnými rezervami. Přispívá k hladkému fungování ostatních odvětví. Navíc zajišťuje odolnost vůči krizím, ať už je způsobí lidé, nebo příroda. Měřítkem úspěšnosti budování a správy infrastruktury je kvalita služeb, které infrastruktura poskytuje. Stát proto chce podporovat neustálé zvyšování kvality infrastrukturních služeb. Další rozvoj a posilování infrastruktury musí dbát na to, aby působil co nejmenší vedlejší škody, jako je fragmentace krajiny, zábor půdy nebo negativní vlivy dopravy v sídlech (viz KO4).

Provoz infrastruktury je potřeba regulovat

64. Kvalitní infrastruktura je pro chod státu strategicky důležitá. Bez soustavných a dlouhodobých investic může dojít k ohrožení dodávek vody, energie nebo doprání obslužnosti, a tedy dysfunkci základního fungování státu. Její správu a provoz proto většinou nelze ponechat jen na krátkodobém rozhodování založeném na tržním mechanismu. Stát by proto měl nastavit v těch odvětvích, kde ještě chybí, takový regulační rámec, který zajistí funkčnost a odolnost této infrastruktury v dlouhém období.

Elektrizační síť musí být připravena na decentralizaci

65. Důležitou součástí energetické infrastruktury je elektrizační síť. Její koncepce vychází z tradiční centralizace výroby do velkých elektráren. Nástup malých, decentralizovaných zdrojů energie, jako jsou solární panely na střechách, obecní větrné elektrárny nebo bioplynové stanice, bude vyžadovat, aby se jim síť přizpůsobovala. Stát plánuje investice do infrastruktury, které bude

⁵⁵ Viz. Komplexní strategie České republiky k řešení problematiky kritické infrastruktury, s.8

postupně uskutečňovat.⁵⁶ Decentralizace výroby elektřiny má tři hlavní příčiny. Malovýroby přibývá díky šíření nových technologií, zejména obnovitelných zdrojů. Malé místní zdroje jsou často vnímány jako posílení bezpečnosti a přínos pro místní ekonomiku. A cílevědomě ji podporuje také evropská i domácí legislativa.

Dopravní napojení na Německo a Rakousko má rezervy

66. Také dopravní infrastruktura nese historicky dané strukturální rysy. Dálniční síť je v západní polovině ČR vedena koncentricky z regionů směrem do Prahy. Efektivní železniční síť doposud s výjimkou směru na Vídeň neprolomila hranice železné opony, takže napojení na západ, jihozápad a sever je relativně poddimenzované oproti napojení na východ a jihovýchod.

Dobré spojení s ekonomickým jádrem Evropy je podmínkou úspěchu české ekonomiky

67. Evropské dopravní proudy, které se týkají České republiky, je třeba vést tak, aby se země nestala ve střední Evropě vnitřní periferií, kdy se vyplatí celou zemi ekonomicky i dopravně obejít nebo využít pouze k rychlému a levnému průjezdu. Stát chce zajistit trvalé a efektivní spojení s nejbližším a nejdůležitějším ekonomickým jádrem kontinentu

Rozvojem informační infrastruktury podporovat zaostávající regiony

68. Technologické změny v globálním světě prohlubují ekonomické rozdíly. Bohaté a inovativní části světa – státy, městské aglomerace – se umí těmto proměnám přizpůsobit lépe než středně příjmové oblasti a periferie. Stát proto chce investovat do informační infrastruktury přednostně v periferních částech České republiky, kde mizí pracovní místa, zhoršují se veřejné služby, a odkud lidé odcházejí (viz KO4).

Důraz na vodohospodářství souvisí s tím, že voda se stává strategickým zdrojem

69. Vodohospodářská infrastruktura musí spolehlivě zásobovat obce či města pitnou vodou a efektivně odvádět a čistit odpadní vody. Provozovatelé musí zajistit investice tak, aby tyto služby bezvadně plnila i nadále. Musí být schopna zmírnit následky sucha související se změnou klimatu.

2.5 Soustava veřejných financí

Veřejné finance jsou nástrojem k uskutečnění veřejných politik

70. Fiskální politika je hospodaření státu s finančními prostředky. Neslouží pouze k tomu, aby veřejná správa měla své účty v pořádku. Především ji stát používá k uskutečňování svých plánů: na podporu ekonomického růstu, snižování sociálních rozdílů či jako motivaci ke snižování spotřeby tabáku nebo naopak k investicím do výzkumu a vývoje. Je tedy prostředkem, nikoliv cílem.

Tři pilíře veřejných financí

71. Udržitelnost veřejných financí se musí opírat o tři dobře vyvážené pilíře: (1) Kvalitu veřejných výdajů: vynaložené peníze musí odpovídat dosaženým výsledkům. (2) Přijatelnou a přitom udržitelnou strukturu i výši daňových příjmů z hlediska sociálního (musí být progresivní, spravedlivě zdaňovat různé skupiny obyvatel a brát ohled na demografii), hospodářského

⁵⁶ Národní akční plán pro chytré sítě

(neomezovat ekonomickou aktivitu) nebo administrativního (efektivní výběr, nízké náklady na administraci daní). (3) Pružnou bilanci příjmů a výdajů, která bude dlouhodobě vyrovnaná (bez strukturálního deficitu), ale krátkodobě proticyklická (aby např. umožňovala v dobách recese investovat, a vyvažovala tak hospodářský pokles).

Politicky rozhodnuté výdaje musí být následně vynaloženy co nejefektivněji

72. Rozhodování, kde a na co budou veřejné prostředky použity a kde se vezmou, je rozhodováním politickým. Dlouhodobým univerzálním měřítkem by však měla být jejich efektivita, tedy poměrování úspěšnosti veřejné politiky a vynaložených prostředků a to i v mezinárodním srovnání. Dalšími nástroji jsou externí audit veřejných rozpočtů, dodržování principu 3E (hospodárnost, účelnost a efektivita), posilování dobré praxe centrálního nákupu nebo důraz na otevřeně dostupná data.

Daňový systém lze zefektivnit přenastavením některých jeho parametrů

73. Česká republika potřebuje napravit vady svého daňového systému. Užitečným vodítkem mohou být opakovaná doporučení Světové banky, Mezinárodního měnového fondu, OECD a Evropské unie, která poukazují především na čtyři typy problémů: poměrně nízkou složenou daňovou kvótu, nadměrné daňové zatížení práce, naopak podprůměrné zatížení kapitálu i majetku a neúměrně vysoký čas nutný k administraci daní (viz **Chyba! Nenalezen zdroj odkazů.**). *Firmy také oprávněně volají po větší předvídatelnosti daňových pravidel.*

Kritériem udržitelnosti daňového systému je zajistit dostatečné příjmy při měnících se podmínkách

74. *Český daňový systém se také musí připravit na dopady těchto megatrendů: stárnutí, růst nerovností nebo změnu klimatu. Měl by proto směřovat ke snižování daní z práce. Naopak posílit by měl daně z příjmů právnických osob, ekologické daně (například uhlíková daň) a majetkové daně (posílení daně z nemovitostí a dědické daně včetně zavedení progresu). V některých případech nemusí nutně jít o vyšší sazby, ale o lepší výběr.*

Veřejné finance musí být připraveny na možné snížení příjmů z evropských fondů

75. Evropské fondy posílily českou ekonomiku, pomohly oživit města i obce nebo ozdravit krajinu. Ale mají také některé zápory. Především vytěsňují národní výdaje, takže se veřejné politiky i běžný provoz státu stávají závislými na fondech EU. Jejich příliv do České republiky bude postupně klesat. Vznikající závislost může časem podkopávat další plnění právě těch úkolů, které nyní úspěšně financují. Stát by proto měl připravovat veřejné rozpočty, aby budoucí výpadek nahradily. Mezitím je potřeba uvažovat o soustředění fondů na investice ke zvýšení růstového potenciálu české ekonomiky. S tím souvisí i jejich použití pomocí inovativních finančních nástrojů coby dostupného rizikového kapitálu pro investice do malých a středních podniků.

Změny systému veřejných financí nesmí ohrožovat sociální smír

76. *Každá změna fiskálního systému musí brát ohled na princip solidarity a spravedlnosti. Stejná daň může mít různý dopad na rozličné sociální skupiny. Při využívání daní (namísto výdajů) pro přímou realizaci politik je třeba zvažovat, které skupiny mohou na daňový benefit dosáhnout. Stát musí stejné úvaze podrobit také stávající daňové bonusy a malusy.*

2.6 Strategické cíle

1. Dosáhnout dlouhodobě udržitelného hospodářského růstu
 - 1.1. Rozvinout domácí části ekonomiky (indikátor: HPH domácích sektorů)
 - 1.2. Podpořit růst sektoru malých a středních podniků (indikátor: podíl MSP na HPH, čas nutný ke zpracování a platbě daní)
 - 1.3. Podpořit posun ekonomiky a jejího pozice v mezinárodní dělbě práce a v mezinárodním hodnotovém řetězci směrem k sofistikovanějším činnostem (indikátor: produktivita práce, objem mezd a náhrad per capita)
 - 1.4. Podporovat zvyšování kvality PZI (indikátor: produktivita práce v zahraničním sektoru)
2. Podporovat inovace domácích podniků
 - 2.1. Podporovat inovační aktivitu domácích podniků (indikátor: počet patentů na firmu, členění zvláště MSP a velké podniky)
 - 2.2. Podporovat komercializaci inovací (indikátor: Early stage investice rizikového kapitálu [% HDP], OECD Invest Europe)
3. Co nejefektivněji a nejšetrněji využívat přírodní zdroje
 - 3.1. Snižovat emise skleníkových plynů v rámci snahy o snížení jejich externích nákladů (indikátor: produkce skleníkových plynů)
 - 3.2. Podporovat oběhové hospodářství (indikátor: Produkce druhotných surovin celkem [t])
 - 3.3. Zvyšovat energetickou a materiálovou účinnost ekonomiky (indikátory: domácí materiálová náročnost [kg/Kč HDP], energetická náročnost [GJ/Kč HDP])
 - 3.4. Podporovat vznik metodiky vyčíslení ekosystémových služeb (indikátor: vznik metodiky)
4. Udržet stabilní a funkční infrastrukturu podporující ekonomickou aktivitu
 - 4.1. Zajistit připravenost elektrizační soustavy na zvyšující se podíl decentralních zdrojů
 - 4.2. Zajistit kvalitní dopravní napojení do ekonomických a populačních center Německa a Rakouska
 - 4.3. Zvyšovat dostupnost vysokorychlostního internetu (indikátory: počet účastníků na 100 obyvatel, rozdíly mezi regiony v ČR)
 - 4.4. Zachování trvalé kontroly nad systémem kritické infrastruktury ve vlastnictví státu a rozvíjení systému ochrany kritické infrastruktury.
5. Stabilní fiskální systém jako předpoklad úspěšného hospodářství
 - 5.1. Udržovat dlouhodobě rovnováhu příjmů a výdajů (indikátor: Dluh sektoru vládních institucí v členění na dílčí subsektory v % HDP, Strukturální saldo sektoru vládních institucí v % HDP)
 - 5.2. Zajistit, aby veřejné výdaje byly co nejefektivnější (indikátor: *frontier gap* zdravotnictví a školství)

3 Ekosystémy

3.1 Krajina a ekosystémové služby

77. Stabilní krajinný ekosystém je základní podmínkou pro vývoj lidské společnosti.

Stabilní krajinný ekosystém, tj. takový, který je schopen udržovat si své přirozené vlastnosti a funkce a odolávat destabilizujícím vlivům, případně se po jejich odeznění samovolně rychle vrátit do původního stavu, je základní podmínkou dlouhodobé udržitelnosti vývoje lidské společnosti. Krajinu přitom zásadně ovlivňují zejména způsoby hospodaření v ní, rozvoj sídel a technické, zejména dopravní infrastruktury, těžba nerostných surovin a masové formy rekreace. V posledních letech se pak stále významněji uplatňuje vliv změny klimatu.

78. Změna klimatu přinese častější výskyt extrémních hydrologických stavů, jako jsou sucha a povodně.

Změna klimatu ovlivňuje složení a dynamiku ekosystémů a tedy i míru zajištění jejich klíčových služeb. Změna klimatu ovlivní také ekosystémy zásadní pro ukládání uhlíku, jako lesy, trvalé travní porosty či mokřady a rašeliniště, tedy naprostou většinu přírodních stanovišť v naší krajině. Dopad na produktivitu ekosystémů a jejich schopnost vázat uhlík může být jak příznivý, například využití zvýšených koncentrací CO₂ pro vyšší produkci biomasy či větší zastoupení produktivnějších typů ekosystémů, tak i nepříznivý, například degradaci ekosystémů v důsledku dlouhodobého sucha či požárů. Lze očekávat, že změna klimatu povede ke zvýšení rizik přírodních katastrof, jako jsou například povodně, již zmíněná sucha a biologické invaze. Tyto jevy způsobí změny v území, které mohou ovlivňovat odrazivost zemského povrchu (albedo) a tak dále přispět k regionální změně klimatu.

79. Politika krajiny na základě komplexního zhodnocení současného stavu navrhne zásady dlouhodobé obnovy a tvorby české krajiny.

Současná česká krajina obsahuje jak cenné prvky, které je potřeba chránit, tak části degradované, o nichž je potřeba rozhodnout, jak by se měly postupně měnit. Vhodným rámcem pro tento proces bude vytvoření politiky krajiny a definice nástrojů k jejímu naplňování. Politika krajiny se bude v širších souvislostech než současné územní plánování zabývat zhodnocením aktuálního stavu krajiny a navrhne zásady její dlouhodobé obnovy a tvorby. Stane se tak zároveň podkladem pro další stupně plánování – územní plány a komplexní pozemkové úpravy za situace, kdy dochází v krajině k zásadním změnám – k útlumu intenzivního zemědělství v méně úrodných oblastech (subkapitola Biologická rozmanitost), k suburbanizaci zázemí měst (kapitola Udržitelná sídla), a kdy na druhé straně stoupá poptávka po mimoprodukčních ekosystémových službách.

80. Budoucí nastavení zemědělských dotací musí hospodařící subjekty výrazně motivovat k udržitelnému rozvoji krajiny.

Česká krajina byla po mnoho staletí utvářena zejména zemědělským hospodařením a i dnes je plošný vliv tohoto sektoru v krajině určující. Jedním z nástrojů pro motivaci zemědělců k udržitelnému rozvoji krajiny je tak poskytování zemědělských dotací. Podíl přímých plateb v čisté přidané hodnotě zemědělských podniků je u nás v porovnání s naprostou většinou zemí EU vysoký (47,3 % v roce 2012, v porovnání s 30,9 % průměru EU) a z ekonomického hlediska svědčí o nezdravé závislosti českých podniků více na podporách než na podmínkách trhu. Na druhé straně tato závislost dává českému státu určitou možnost ovlivňovat, v rámci mantinelů daných příslušnou společnou legislativou EU, nastavením podmínek zemědělských dotací dopady zemědělství na krajinu a rozvoj venkova, a to včetně rozvoje ekologického zemědělství na orné půdě (Analýza rozvoje).

81. Obnovou místních cest bude krajina opět zpřístupněna člověku.

Intenzivně obhospodařovaná krajina postrádá spojitou a dostatečně hustou síť místních cest. Součástí komplexních snah o zlepšení stavu krajiny tedy musí být i obnova bývalých nebo vytvoření nových cest, které znovu zpřístupní krajinu člověku.

3.2 Biologická rozmanitost

82. V současné intenzivně využívané krajině je nedostatek přírodě blízkých prvků.

Zachování biodiverzity a její udržitelné využívání je jedním z klíčových pilířů udržitelného rozvoje České republiky a jejím příspěvkem k zachování biodiverzity na celosvětové úrovni. V současné intenzivně hospodářsky využívané a osídlené krajině je přitom nedostatek prvků, které poskytují vhodné podmínky pro trvalou existenci druhů, resp. společenstev rostlin a živočichů – ať už jde o drobné mokřady, nivy a přirozená koryta volně tekoucích řek, meze, remízy, druhově i prostorově pestré lesy, staré stromy na loukách i v lesích, tradiční pastviny nebo květnaté louky.

83. Přírodní rozmanitosti ubývá mimo jiné i v souvislosti s poklesem rozmanitosti způsobů hospodaření.

V některých oblastech lidé v krajině hospodařit přestávají, a proto zde louky a pastviny zarůstají dřevinami, ubývá starých sadů, v lesích jen na posledních málo místech přežívají druhy v minulosti vázané na historické formy hospodaření. Většina území je naopak hospodářsky využívána až příliš intenzivně, v důsledku čehož dochází k narušování funkcí ekosystémů. Tyto faktory ohrožují nejen vzácné druhy a společenstva, ale vedou také ke snižování stavu populací dříve běžných druhů.

84. Změna klimatu, pokud nebude alespoň částečně kompenzována vhodnější strukturou krajiny, pravděpodobně povede k ochuzení stávající přírodní rozmanitosti.

Biodiverzitu jako takovou bude v následujících desetiletích stále výrazněji ovlivňovat změna klimatu. Zvláště citlivé ke změnám klimatu jsou migrující druhy organismů. Model evropské vegetace EUROMOVE předpokládá, že Česko do roku 2050 osídlí řádově desítky až stovky zcela nových rostlinných druhů, zatímco desítky jiných druhů vymizí. Tyto změny, pokud nebudou alespoň částečně kompenzovány vhodnější (než současnou) strukturou krajiny, mohou mít za následek celkové ochuzení původní biologické rozmanitosti a její celkovou homogenizaci. Snadno se šířící druhy totiž často patří k tzv. generalistům (druhům se širokou přizpůsobivostí širokému rozmezí životních podmínek), druhům ruderalním (druhy rostlin osídlující člověkem vytvořené a narušené plochy) a druhům s velkým potenciálem k invazivnosti. Naopak úbytek se může dotknout zejména vzácných druhů s velmi specifickými nároky na životní prostředí.

85. V příštích několika málo desetiletích bude nezbytné z nemalé části obnovit původní pestrost krajiny.

Cílem ČR pro několik následujících desetiletí je dosažení životaschopných populací původních druhů organismů v naší krajině. K tomu je nezbytné promyšlenou obnovou dospět k zastoupení jednotlivých biotopů v dostatečném plošném rozsahu i kvalitě.

86. Větší podpora přiměřené soběstačnosti v produkci potravin, krmiv a dřeva povede ke snížení tlaku na ekosystémy v zemích, odkud se k nám tyto produkty dovážejí.

Vhodnou reakcí na neudržitelné způsoby produkce mnoha dovážených surovin (Analýza rozvoje) je podpora udržitelné spotřeby domácích surovin všude tam, kde to je možné a pro kvalitu životního prostředí přínosné. Cílem s významným dopadem také na vnější bezpečnost ČR je zajištění přiměřené soběstačnosti u těch potravin a krmiv, které lze u nás produkovat, dosahující ve středně a dlouhodobém horizontu průměru jejich domácí spotřeby. Potřebné bude rovněž dosáhnout většího domácího využití zdejší produkce dřeva. Česká republika bude také podporovat vyšší míru recyklace odpadů a spolupracovat s ostatními zeměmi EU na zavádění oběhové ekonomiky (Udržitelný hospodářský model).

3.3 Voda v krajině

87. Vodní režim v české krajině je zásadní pro její schopnost poskytovat vhodný rámec pro rozvoj lidské společnosti.

Dostupnost vody a její kvalita patří mezi hlavní problémy, kterým bude Česká republika v příštích desetiletích čelit. Česká republika je vzhledem ke svojí geografické poloze zemí, ze které naprostá většina vody vodními toky odtéká a pouze zanedbatelné množství jí přitéká. Bez mála veškerá voda v naší krajině tak pochází ze srážek. Vodní režim v české krajině je proto zásadní jak pro zachování stability ekosystémů a jimi poskytovaných ekosystémových služeb, tak pro zmírňování následků hydrologických extrémů v souvislosti se změnou klimatu.

88. Podle soudobých předpokladů přinese změna klimatu častější výskyt srážkových extrémů.

Očekávané dopady změny klimatu zahrnují pro období let 2040-2069 nárůst průměrné teploty vzduchu o přibližně 2,7 °C v létě a 1,8 °C v zimě, a s tím související nárůst výparu. Celkový výpar z povodí je však limitován množstvím dostupné vláh. V okamžiku, kdy nebude k dispozici zásoba vody v půdě a v dalších podpovrchových vrstvách, dojde k útlumu výparu a s ním spojeného efektu ochlazení vzduchu. Takový vývoj zvyšuje pravděpodobnost výskytu horkých vln, období sucha a lesních požárů. Vzduch o vyšší teplotě také dokáže pojmout a udržet větší množství vody, což může vést k výskytu závažnějších srážkových extrémů. Extrémní srážkové jevy jsou přímo spojeny s procesy eroze půdy a transportem jemných sedimentů, společně s rezidui hnojiv, do vodních toků a nádrží (podkapitola Péče o půdu).

89. Změní se rozložení srážek mezi jednotlivými obdobími roku, méně srážek lze očekávat v létě.

Vyšší výpar vody způsobený rostoucí teplotou vzduchu bude v tomto století na většině našeho území částečně kompenzován mírným nárůstem celkového ročního srážkového úhrnu, který se však bude projevovat především v zimním období, zatímco v letním období je třeba počítat i s možným poklesem srážek. Vyšší teplota vzduchu indikuje změnu charakteru srážek v zimním období ze sněhu na déšť a tedy i menší zásobu vody ve sněhové pokrývce, která bude k dispozici na začátku jara. Doba jarního tání se posune směrem do zimy.

90. Nižší srážky povedou k horší letní kvalitě povrchových vod a menší vydatnosti vod podzemních.

Takový vývoj klimatických veličin povede ke snížení dotace podzemních vod a k poklesu průtoků zejména v suchých obdobích na přechodu léta a podzimu, což bude mít dopad na vydatnost dostupných vodních zdrojů. Malé průtoky a snížení rychlosti proudění způsobí delší dobu zdržení vody v řekách a nádržích, voda se bude více prohřívat, čímž se zlepší podmínky pro růst sinic a řas, sníží obsah rozpuštěného kyslíku a zhorší životní podmínky vodních živočichů. Nižší minimální průtoky znamenají menší objem pro ředění, a tím i vyšší koncentrace znečištění. Snížení ředící kapacity toků bude mít nepříznivý vliv především na koncentrace fosforu. V následujícím období tak hrozí zhoršení ekologického stavu povrchových vod v souvislosti s horší jakostí vody v období malých průtoků. Možný pokles hladiny podzemní vody zase indikuje zhoršení kvantitativního stavu podzemních vod.

91. Nedostatek vody povede ke konfliktu mezi společenským zájmem ochrany ekosystémů a potřebou zajistit vodu pro hospodářské sektory i ke sporům mezi sektory navzájem.

Očekávané změny hydrologického cyklu a jakosti vody povedou ke zvýšeným nárokům na odběry vody především pro zemědělskou závlahu. Nové požadavky zemědělství mohou vést ke střetům

se zájmy dosud dominujících odběratelů (energetika, vodovody pro veřejnou potřebu, průmysl – Analýza rozvoje) i ke střetům se zájmem ochrany vodních a přechodových ekosystémů.

92. Vzhledem k probíhající změně klimatu je nezbytné obnovit vodní režim krajiny tak, aby dokázal kompenzovat rozkolísanost srážek během roku.

Chceme-li dosáhnout zmírňování následků hydrologických extrémů, snižování splachu živin z polí do vodních toků, nádrží a podzemních vod, resp. zrychleného odbourávání těchto živin ve vodním prostředí, pak bude nezbytné doprovodit zásadní obnovu morfologie samotných říčních koryt, říčních niv, mokřadů a malých vodních nádrží dalšími dlouhodobými opatřeními v celém povodí (podkapitola Péče o půdu).

3.4 Péče o půdu

93. Půda je nezbytným prostředkem pro produkci potravin, a pokud je v dobrém stavu, pak zadržuje velké množství vody a váže mnoho uhlíku.

Půdu člověk využívá jako základní výrobní prostředek v zemědělském a lesním hospodářství. Jako taková má zásadní bezpečnostní aspekt (podkapitola Biologická rozmanitost, poslední odstavec). Kromě produkčních funkcí je půda prostředím koloběhu vody a živin a výměny tepelné energie mezi zemí a ovzduším, je prostředím pro půdní organismy, uchovává semennou banku, má schopnost filtrovat a zadržovat dešťové srážky, vázat znečišťující látky, v případě příznivé struktury a chemismu významně zvyšovat stabilitu ekosystémů a v neposlední řadě dlouhodobě vázat velké množství uhlíku, jehož uvolnění by přispělo k zesílení změny klimatu.

94. Málo úrodné orné půdy je nezbytné převést na jiné způsoby využití, které zabrání jejich další degradaci a napomohou ukládání uhlíku a zlepšení vodního režimu v krajině.

U půd, které se pro své vlastnosti (např. podmáčení, malou hloubku a značnou míru poškození apod.) nehodí pro pokračující využití jako orná půda, je třeba nejen pokračovat v podpoře jejich zatravňování a zalesňování, ale také podpořit jejich přeměnu na mokřady a další vhodné přírodní prvky. Tím dojde k zásadnímu zvýšení odolnosti takových půd vůči erozi, zvýšenému ukládání uhlíku a ke zlepšení vodního režimu.

95. K omezení eroze je třeba do krajiny rychle navracet dělicí prvky s trvalými porosty.

Ke zpomalení úbytku orné půdy erozí (Analýza rozvoje) bude dále nezbytné v rychlém tempu navracet do zemědělské krajiny dělicí prvky s dřevinami a trvalými travními porosty, které rozčlení stávající bloky orné půdy na menší celky. V případě ohrožení půdy erozí větrnou pak musí být preferovány dělicí prvky s takovou orientací a vertikální strukturou, aby působily jako větrolam.

96. Bude nezbytné omezit pěstování širokořádkových plodin na svazích a minimalizovat dobu, po níž je půdní povrch necháván bez ochranného krytu vegetace.

I na těch pozemcích s vyšší svažitostí, kde míra ohrožení erozí nevyžaduje bezpodmínečně fyzické rozčlenění stávajících bloků orné půdy na menší celky, bude nutné se alespoň vyhýbat pěstování širokořádkových plodin, zejména kukuřice. Na veškeré orné půdě bude pak nezbytné redukovat v rámci používaných pěstebních postupů na minimum období, po které je půdní povrch ponecháván nekrytý vegetací a tedy výrazně náchylný k erozi.

97. Je nezbytné zásadně zvýšit podíl organické složky v půdě, a to jak na pozemcích využívaných zemědělsky, tak lesnicky.

Odolnost půdy vůči erozi zvyšuje dostatečný podíl její organické složky. Je zásadní pro udržení úrodnosti půd zemědělských i lesních a pro zpomalení odtoku vody a zachycování a ukládání uhlíku z atmosféry. Proto je jak v případě zemědělských, tak lesních půd nezbytné ponechávat dostatečné množství posklizňových zbytků, resp. do orné půdy zapravovat dostatečné množství

organických hnojiv a na lesní půdě postupně redukovat používání holosečného způsobu hospodaření, které vede k rychlé mineralizaci humusu, nitrifikaci svrchních horizontů půdy a následně k okyselování půdního prostředí.

98. Obnovu lesních porostů bude napříště nezbytné provádět druhy dřevin původními pro dané stanoviště.

Rovněž setrvalý posun k přirozenější druhové a prostorové skladbě lesních porostů (Analýza rozvoje) povede ke zlepšování celkového stavu lesních půd (vyššímu podílu organické hmoty, příznivějšímu chemismu i vodnímu režimu), vytvoří v lesních porostech příznivější mikroklima, sníží jejich náchylnost ke hmyzím kalamitám a zvýší stabilitu lesních porostů vůči větru.

3.5 Strategické cíle – Ekosystémy

Strategický cíl č. 1

Posílit ochranu krajiny jako komplexního ekosystému a jejích ekosystémových služeb.

Specifický cíl 1.1: Vytvořit politiku krajiny a pravidla jejího naplňování.

Strategický cíl č. 2

Obnovit pestrost české krajiny a přispět k zachování globální biodiverzity.

Specifický cíl 2.1: Zvýšit rozmanitost a stabilitu biotopů i populací jednotlivých původních druhů organismů v české krajině.

Specifický cíl 2.2: Vytvářet podmínky pro větší využití domácí zemědělské produkce a dřeva, a tím ke snížení jejich dovozu (Analýza rozvoje).

Strategický cíl č. 3

Posilovat ochranu půdy před degradací a plošně využívat potenciálu krajiny k zachycování a ukládání uhlíku a k adaptaci na změnu klimatu.

Specifický cíl 3.1: Snížit erozi a zvýšit obsah organické hmoty v půdě.

Specifický cíl 3.2: Zlepšit vodní režim, zejména zpomalit odtok vody z krajiny a zlepšit kvalitu povrchových i podzemních vod.

4 Udržitelný rozvoj sídel a území

99. **Udržet polycentrický charakter území.** Česká republika musí najít a udržovat rovnováhu mezi rolí měst jako pólů růstu evropské úrovně a vyrovnaným rozvojem, který uchová polycentrický charakter území na všech úrovních. Jen tak lze každému zajistit slušnou kvalitu života a přitom mu umožnit svobodnou volbu, kde chce bydlet a žít.

100. **Učinit suburbia udržitelnými.** Rozdělení země na metropolitní, stabilizovaná a periferní území se patrně bude nadále prohlubovat. Nelze však očekávat, že suburbanizační trend v blízké budoucnosti ustane. Lze proto očekávat proměnu charakteru urbanizace jako takové. Hlavní výzva proto nespočívá v omezení či zvrácení tempa suburbanizace, ale v tom učinit již vzniklá a dále vznikající suburbia udržitelnými a funkčními součástmi území a snižovat je doprovázející negativní projevy (růst dojíždění za prací a dopravní zátěže se všemi svými negativními efekty způsobující hluk, zdraví škodlivé znečištění i rostoucí nerovnosti mezi různými částmi republiky).

101. **Posílit přeshraniční vazby a vnitřní periferie.** K udržení historicky vzniklé polycentrické sídelní struktury je nutné posílit přeshraniční vazby. Izolace příhraničních regionů ve druhé polovině dvacátého století více než cokoli jiného způsobila, že se proměnily v periferii.⁵⁷ Proto je nutné budovat infrastrukturu a podporovat ekonomický rozvoj tak, aby města i obce na obou stranách hranice utvářely jeden kompaktní celek. Totéž platí i pro vnitřní periferie.

4.1 (Sub)urbanizace a rostoucí prostorová mobilita

102. **Suburbanizace bude postihovat i menší města.** Suburbanizace ohrožovala dosud hlavně krajská centra, výhledově začne patrně postihovat také menší města. Ponese s sebou náklady na infrastrukturu a dopravní obsluhu, které budou chybět na rozvoj jádrového města. Ze zkušenosti měst v západní a severní Evropě se dá očekávat, že se do suburbánního prostoru budou přesouvat také některé veřejné i komerční služby.

103. **Průvodním jevem suburbanizace je koncentrace služeb.** Komerční zařízení občanské vybavenosti – obchody či služby – se však většinou soustřeďují do větších center a komplexů. Naopak zanikají malé místní provozovny, které dosud obsluhovaly malé obce nebo místní části ve městech. Trend postihuje hlavně seniory a sociálně slabší domácnosti, pro které může být fyzicky nebo finančně obtížné cestovat za nákupy. Chce-li územní veřejná správa tomuto trendu čelit, neobejde se bez cílevědomé a účinné regulace územními plány a bez investic z veřejných rozpočtů.

104. **Plánování na úrovni funkčních urbanizovaných celků.** Mnohostranný rozvoj měst, schopný usměrňovat suburbanizační trend, vyžaduje také lepší národní i regionální strategické plánování.⁵⁸ Tradiční územní plány pro podporu ekonomických, sociálních a environmentálních vazeb mezi městy, jejich zázemí a venkovem nestačí. Stát proto bude podporovat plánování na úrovni funkčních urbanizovaných území – tedy společné plánování měst a okolních obcí i krajiny – vyznačujících se silnou vazbou obyvatel na pracoviště a občanské vybavení v místním centru. (viz také 319).

105. **Rubem suburbanizace jsou smršťující se města, která bude nutné adaptovat na socio-demografické změny.** Města, z nichž docházejí ekonomicky aktivní obyvatelé, se nazývají smršťující se města (*shrinking-cities*). Ačkoliv se tento trend v České republice dosud neprojevoval tak výrazně jako v jiných regionech, je to trend, kterému se patrně nelze vyhnout. Již nyní se

⁵⁷ Karel Maier (2009) Polycentric development in the spatial development policy of the Czech Republic, Urban Research & Practice, 2:3, 319-331, DOI: 10.1080/17535060903319285, zde s. 324.

⁵⁸ Cíl udržitelného rozvoje 11.a

přibližně jedna šestina měst smršťuje.⁵⁹ Tato situace vyvolává nové nároky na správu postižených měst, na něž nestačí reagovat pouze snahou zvyšovat ekonomický výkon.⁶⁰ Místní úřady i stát musí kromě nového přístupu k územnímu plánování také upravit nároky na správu, vylepšit i připravit veřejné služby. Musí se na nový trend přichystat a nenechávat proměnu města na ad hoc rozhodnutích.

106. Je třeba podporovat re-urbanizaci a využívat stávající urbanistickou strukturu. Suburbanizace není jediný trend. Zároveň s ní lze očekávat další proměny, zejména opětovné oživení jádrových měst, která jsou nebo se stanou centry funkčních urbanizovaných území. Re-urbanizaci, jež je alternativou k extenzivnímu růstu měst, může podpořit využívání stávajících urbanistických struktur a tzv. brownfields opuštěných průmyslových areálů uvnitř měst.

107. Standardy pro veřejné plánování jsou předpokladem pro rovnoměrný a inkluzivní rozvoj. Rozvoj živých a soudržných měst se neobejde bez přiměřeného a cenově dostupného bydlení, bez řešení příčin diskriminace (např. rodin s dětmi či vícegeneračních rodin na trhu s bydlením) a nerovností, bez odstranění sociálního vyloučení a bezdomovectví. V územním a strategickém plánování proto musí stát vytvořit standardy dostupnosti veřejných služeb v municipalitách dle jejich typu a velikosti. Územní a strategické plánování také musí zabezpečit ochranu kulturního a přírodního dědictví.

108. Města se musí přizpůsobit demografické změně. Nároky na města i veřejné služby klade také stárnutí obyvatel. Na tuto změnu je třeba přichystat většinu bytů, veřejný prostor i zařízení občanské vybavenosti ve městech i jejich strukturu tak, aby byla přístupná, prostupná a přátelská ke všem věkovým skupinám. Velmi důležitou roli při tom má veřejná správa – městské nebo obecní úřady při plánování a při investicích do ulic, náměstí, parků i budov.

109. Cizince lze integrovat i pomocí vhodných urbánních řešení. Proměňovat se bude také skladba populace, hlavně ve městech. Cizinci dosud přicházeli hlavně do Prahy, nejčastěji z východoevropských zemí, Ruska, Vietnamu a Německa.⁶¹ První vlna příchozích z jiných států se usadila zejména ve velkých městech a nevytvořila uzavřené etnické či náboženské enklávy. V příštích letech se patrně část z nich – nebo jejich potomků – začne stěhovat na další místa v republice a také dojíždět za prací. Bude nutné podporovat začleňování cizinců většinové společnosti, zejména podporou výuky českého jazyka. Úspěšnou integraci cizinců je možné podpořit diverzifikací forem bydlení zohledňující kulturní zvyklosti příchozích (nebytové prostory pro podnikání v domech; uspořádání bytu respektující jiné rodinné struktury).

110. Technologické inovace nesmějí ohrozit identitu města. Města a obce musí ve svém urbánním rozvoji hledat řešení, jak v jednom místě spojit technologické inovace, zejména tzv. integrovaná řešení (propojování dopravy, energetiky, architektury a komunikačních technologií nebo zelené technologie. Celkové zefektivnění městského systému, např. v programu Smart Cities, se však nesmí dít na úkor uchování identity, kterou utvářejí památky i další budovy, veřejný prostor, kultura a každodenní život. Plánování na místní úrovni musí i proto podporovat sociální soudržnost a vytvářet živé společenství i životaschopná města. Neboť významná není jen technologická změna, ale inovace v organizaci, a to často mnohem významněji.

111. Omezování vynucené mobility je ve veřejném zájmu. Města i regiony jsou vystaveny trendu rostoucí mobility. Dojíždění za prací či vzděláním má příčinu v tom, že pracovní příležitosti (a také služby) se nacházejí jinde, než lidé bydlí. Je ve veřejném zájmu zmenšovat tuto nerovnováhu a podporovat (kvalifikované) pracovní příležitosti v místech, kde chybějí. Sníží se jak

⁵⁹ Karel Schmeidler, Hana Jiříčková, Petr Zámečník, *Výzva shrinking cities u nás, v Evropě i ve světě*, Urbanismus a územní rozvoj 6/2011, s. 21-27.

⁶⁰ Dieter Rink, Chris Couch, Annegret Haase, Robert Krzysztófik, Bogdan Nadolu & Petr Rumpel (2014) The governance of urban shrinkage in cities of post-socialist Europe: policies, strategies and actors, Urban Research & Practice, 7:3, 258-277, DOI: 10.1080/17535069.2014.966511

⁶¹ Viz statistiky dostupné na <http://www.mvcr.cz/clanek/cizinci-s-povolenym-pobytem.aspx>

nároky na dopravu, a tedy energetické i ekonomické náklady, tak podpoří uchování polycentrické sídelní struktury a rovnoměrné využívání krajiny. Omezování vynucené mobility umožňuje lidem se svobodně rozhodnout, kde chtějí žít, pracovat a trávit volný čas.

112. Digitalizace nemusí zmenšovat mobilitu. Tlak na stěhování za prací a produkci externalit zejména z osobní automobilové dopravy může zmírňovat digitalizace průmyslu a služeb i rozvoj telekomunikačních a informačních technologií, který umožňuje řadě podnikatelů i zaměstnanců pracovat z domova.⁶² Rubem digitalizace, elektronizace světa a personalizace služeb práce však může být i růst mobility, jak ukazují zkušenosti z jiných států, zejména s ohledem na dlouhodobý růst e-komerce (nakupování po internetu a následný rozvoz) a postupné vytlačování komerčních infrastruktur z oblastí vykazujících znaky suburbanizace.⁶³ Jen mezi lety 2005 a 2015 stoupl počet osob nakupujících přes internet z 5 na 42 %.⁶⁴

113. Mobilita bude rovněž souviset fázemi životního cyklu. Lidé se pravděpodobně budou více stěhovat v různých fázích svého života. České rodiny v tomto ohledu začínají sledovat trendy západoevropských zemí: zejména senioři odcházejí z měst a vyhledávají klidnější prostředí ve své zemi či v zahraničí, kde mají blízko k přírodě i potřebným službám. V roce 1991 pětinu všech obytných domů tvořily chaty nebo chalupy. Proměny v trávení volného času, drahá údržba i jejich rozmístění mění jejich roli v životě domácností. Asi 15 % z objektů druhého bydlení se využívá k sezónnímu trvalému bydlení – nejčastěji senioři, ale také manželskými páry v produktivním věku nebo mladými rodinami. Zároveň přibývá jiných rekreačních řešení: apartmánových a rekreačních bytů, tzv. holandských vesniček nebo sdílení jednoho objektu vícero majiteli. Rekreační bydlení na chatách a chalupách se proto v příštích letech patrně bude těšit nižšímu zájmu než dosud.⁶⁵

114. Faktory, které budou ovlivňovat mobilitu. Všechny tyto typy mobility bude patrně přibývat. Mohou se však měnit místa, odkud a kam lidé přicházejí. Mohou se také stěhovat zpět „domů“ (na venkov či do jiné země), když nashromáždí kapitál, odejít do důchodu nebo přijít o práci. Mobilitu budou ovlivňovat ceny energií, politická stabilita, dostupnost bydlení v místech s nabídkou práce i služeb v malých městech či na venkově.

4.2 Regionální nerovnosti

115. Města zůstanou tahounem růstu, pokud se vyvarují ohrožené své územní a sociální soudržnosti. Tahounem růstu jsou a patrně i zůstanou velká města nebo sídelní aglomerace úzce propojených středních a menších měst. Bývají produktivnější, přičemž jejich náskok se zvětšuje s velikostí. Posilují také růst ve svém okolí. Menším městům přitom může pomoci propojení s městy sousedními, které jim vynahrazuje malou velikost.⁶⁶ Rozvoj měst však nesmí probíhat na úkor územní a sociální soudržnosti, ani prohlubovat rozdíly mezi nimi a venkovem. Stát a samosprávy nesmí při územním plánování umožnit stěhování služeb a práce na okraje měst, které dále posiluje rozdíly v kvalitě života, zejména pro stárnoucí a sociálně slabou část společnosti. Vhodným

⁶² Příkladem může být např. studie Tom Van Lier, Astrid de Witte, Cathy Macharis, The Impact of Telework on Transport Externalities: The Case of Brussels Capital Region, *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 2012, s. 240-250.

⁶³ Srov. studii Evert-Jan Visser, Martin Lanzendorf, Mobility and Accessibility Effects of B2C E-Commerce: A Literature Review, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 2/2014, s. 189-205. https://www.researchgate.net/profile/Martin_Lanzendorf/publication/46652639_Mobility_and_accessibility_effects_of_b2c_e-commerce_A_literature_survey/links/55c896a008aebc967df8eab8.pdf

⁶⁴ Druhé bydlení vnímáme komplex jevů a procesů, spojených s objektem (či částí objektu), který je přechodným místem pobytem vlastníka(ů) či uživatele(ů), využívajícího(ch) tento objekt převážně k rekreačním účelům. Cit. dle Dana Fialová, Druhé bydlení v Česku: včera, dnes a zítra, in. Individuální a masová rekreace v okolí velkých industriálních měst v 19. – 21. století, Praha: Togga 2014, s. 43–62

⁶⁵ Druhé bydlení vnímáme komplex jevů a procesů, spojených s objektem (či částí objektu), který je přechodným místem pobytem vlastníka(ů) či uživatele(ů), využívajícího(ch) tento objekt převážně k rekreačním účelům. Cit. dle Dana Fialová, Druhé bydlení v Česku: včera, dnes a zítra, in. Individuální a masová rekreace v okolí velkých industriálních měst v 19. – 21. století, Praha: Togga 2014, s. 43–62

⁶⁶ OECD360 Česká republika, OECD 2015

nástrojem pro zabránění těmto negativním jevům je již zmíněné plánování na úrovni funkčního urbanizovaného území umocňující zachovat polycentrický charakter státu i jeho metropolí.

116. Sociální nerovnosti je třeba snižovat prostřednictvím integrovaných strategií umožňující problém řešit v místě. Stát chce uvádět v život funkční národní strategie reagující na včas identifikované potřeby v území a zaměřené na opatření, která podpoří kraje, města a obce v řešení sociálních disparit na svém území. Stát poskytne krajům i obcím metodickou podporu a zajistí mechanismy přenosu informací mezi národní, krajskou a místní úrovní při řešení společenské integrace a inkluze v bydlení, vzdělávání, zaměstnanosti, zdraví, při nastavení sociálních služeb, řešení předluženosti, popřípadě dalších oblastech. Základem pro úspěšné zvládání sociálních nerovností je snadná a rovnoměrná dostupnost obslužných funkcí, jejich rovnoměrné rozložení na celém území státu a řešení problémů v místě jejich vzniku. Prevence soustředěná na konkrétní lidi a domácnosti musí jít ruku v ruce s řešeními, která ekonomicky ožíví periferní regiony, venkovské obce nebo části měst a zajistí v nich stejný standard veřejných služeb jako v prosperujících částech země.

117. Je třeba podporovat podnikání využívající a posilující místní zdroje. Stát se bude soustředit na cílenou a větší podporu pro vytváření vysoce kvalifikovaných pracovních příležitostí v rozvojových oblastech vymezených Politikou územního rozvoje – hlavně těch, kde se zatím ekonomické oživení nedaří. Chce také posilovat výkonnost i kapacitu krajů, měst a obcí, které mají rozvojové programy na starosti. Žádoucí je zejména podporovat tvorbu vysoce kvalifikovaných pracovních příležitostí v malých a středních podnicích využívajících místní a lokální potenciál a zvyšovat jej podporou celoživotního vzdělávání, zvyšování kvalifikace a vytváření znalostí podle potřeb rozvíjející se ekonomiky. Zároveň s tím nelze opominout potřebu vytváření dlouhodobě udržitelných pracovních míst pro osoby s nízkou či nevhodnou kvalifikací, a to podporou sociálního podnikání, zaváděním sociálně odpovědných veřejných zakázek či zajištěním pracovně poradenských služeb.

118. Podpora dostupného nájemního bydlení zabraňuje vzniku sociálně vyloučených enkláv. Část vnitřní migrace paradoxně nesměruje za prací, nýbrž za levnějším a dostupným bydlením. Sociálně slabé rodiny se přesouvají ze sociálně vyloučených lokalit ve městech na venkov a do periferních částí země. Stát proto bude podporovat různorodé formy bydlení ve všech částech měst a regionů, především dostupné nájemní bydlení pro všechny segmenty společnosti. Pro život v obcích a městech je důležitý důraz na prevenci a postupnou proměnu segregovaných a sociálně vyloučených domů, ulic nebo čtvrtí; stejně tak by měla regulacemi bránit vzniku uzavřených lokalit, tzv. *gated communities*, na opačném konci společenského žebříčku.

4.3 Nárůst významu nestátních aktérů a rozvoj komunit

119. Územní veřejná správa nemá vybudované účinné mechanismy pro zvládání soukromých tlaků a při výkonu některých agend může být i podjatá. Stát, kraje a obce používají strategické a územní plánování, prosazovaly veřejný zájem v souladu s principy udržitelného rozvoje a usměrňovaly vliv a tlaky vycházející ze soukromých zájmů, které se obvykle snaží co nejvíce zvýšit výnosy ze své činnosti v daném území. Kapacita, síla ani kvalita veřejné správy však často nepostačuje k transparentnímu vyrovnání se s těmito zájmy a nastavení udržitelných politik a podléhá jim, a to hlavně vinou chronického podfinancování. Veřejná správa tak pouze pasivně schvaluje návrhy a zajišťuje nezbytnou infrastrukturu, o níž mají zájem soukromé subjekty. Dochází také k situacím, v nichž pracovníci územního plánování vykonávají zároveň i pravomoc v samostatné působnosti obce, např. problematice ve správním území ORP. Stávají se tak podjatými.

120. Zapojení všech aktérů do rozhodování stabilizuje vládnutí na všech úrovních, i na těch nejnižších. Pro veřejnou správu doposud hlavním protějškem při rozhodnutích o území byly významné firmy. Silnější hlas však chtějí také místní občané, občanské iniciativy, spolky a neziskové organizace, drobní podnikatelé nebo účelová sdružení obcí. Pokud se je podaří získat

za rovnocenné partnery, budou vznikat konsensuální nebo kompromisní rozhodnutí lépe přijatelná pro všechny. V rozvoji obcí, měst či krajiny ubude konfliktů a soustavných změn, plánování se stane odolnějším a koncepčnějším. Kritickým bodem se může stát rok 2023, kdy patrně razantně klesne financování z evropských fondů, jež nyní rovnoměrné zastoupení a budování partnerství podporuje. Nežádoucí alternativou vůči tomuto vývoji je růst významu nestátních aktérů v podobě častějšího využívání všech zákonných prostředků (petiční právo, správní řízení, soudní řízení), což může zvýšit konfliktnost plánovacích a rozhodovacích procesů.

121. Do strategického plánování a řízení je třeba zapojovat všechny aktéry. Veřejná správa na všech úrovních se musí naučit rozproudit a moderovat průběžnou veřejnou debatu. Měla by připravit a vytvořit prostor, kde různí aktéři – firmy, místní občané a další – mohou společně participovat na strategickém plánování a řízení, diskutovat o využití území i konkrétních stavbách, hledat shodu a kompromis. Musí také tuto diskusi vést k praktickým výsledkům a nakonec ve sporných věcech s ohledem na veřejný zájem rozhodnout. Podmínkou je ovšem také konstruktivní přístup firem, občanů a neziskových organizací a jejich ochota přijmout (přinejmenším morální) odpovědnost za neúspěch, tj. schopnosti akceptovat změny a současně pokračovat ve spolupráci. Stát proto bude usilovat o rozvoj a prosazování nástrojů rozvíjejících participaci, zejména MA 21, MAS a NKS/RKS.

122. Participace a komunitní způsob života se posilují. Souběžně s účinnou participací a zapojováním všech aktérů bude stát podporovat rozvoj místních komunit na různé úrovni (obce, městské čtvrti či celý region) založených na důvěře, principu partnerství a vzájemném síťování, neboť se navzájem posilují. Komunitou je skupina obyvatel, neorganizovaná veřejnost, která žije na společně sdíleném a chápaném území, podílí se na vlastní samosprávě a respektuje ústavní a právní rámec ČR. Předpokladem pro fungování odolné komunity je rovné postavení jejích členů, pocit sounáležitosti, informovanost a schopnost zvládat neúspěch, tj. schopnosti absorbovat narušení či změny za současného udržení jeho základních funkcí a struktury.

123. Rozvoj komunit lze podporovat i ve městě prostřednictvím komunitně vedeného místního rozvoje a místní Agendy 21. Města by měla uvažovat o vytváření obdoby místních akčních skupin, které s úspěchem pracují na venkově (viz 115). V městském prostředí by se nad společným strategickým plánem a jím naplňovanými projekty scházeli zástupci, kteří mají za dané území zodpovědnost: zástupci magistrátu města i městských částí, reprezentanti určité čtvrti, sociálně vyloučené lokality, oblasti města s určitým druhem problémů atp. Komunitou podporovaný místní rozvoj (CLLD-U) je vhodné propojovat s MA 21.⁶⁷ Spolupráce mezi venkovskými a městskými MAS může posílit sociální soudržnost a pomoci řešit problémy v území na rozhraní město–venkov, které s sebou přináší suburbanizace a změna klimatu.

124. Alternativou k participaci je postupná delegitimizace rozvojových politik nebo jejich centralizace. Alternativou je pokračování dosavadní praxe soustavných střetů a nespokojenosti na všech stranách, jež může vést až k výraznému oslabení legitimacy prosazovaných rozvojových programů i rozhodnutí úřadů. Cílevědomé plánování ustoupí ve prospěch chaotického schvalování individuálně prosazovaných projektů, neudržitelnému sídelnímu rozvoji a plýtvání prostředky na nepromyšlenou infrastrukturu. Druhou, rovněž nežádoucí alternativu nabízí omezování pravomocí místní správy, centralizace a silnější regulace (která rovněž může být závislá na vlivu aktérů mimo státní správu). Řešení se stanou formálně unifikovanějšími a budou méně přizpůsobená místním možnostem, příležitostem a potřebám.

4.4 Kompetence územní veřejné správy pro udržitelný rozvoj sídel

125. Výkon územní veřejné správy je koordinovaný, respektuje princip subsidiarity a využívá výhod funkčních urbanizovaných území. Ekonomickou výkonnost územních celků a

⁶⁷ Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu komunitně vedený místní rozvoj (CLLD) jakožto nástroj politiky soudržnosti na období 2014–2020 pro místní rozvoj a rozvoj, venkovských, městských a příměstských částí, Brusel 2014, s. 6.

kvalitu života jejich občanů přímo a výrazně ovlivňuje způsob jejich řízení a rozvoje. Kroky domácností a firem i kooperace mezi jednotlivými sférami veřejné správy mají typicky větší pozitivní či negativní efekt ve funkčních urbanizovaných územích, tedy ve městech a jejich suburbánních zázemích, než v řidčeji osídlených oblastech. Proto je nutná součinnost a koordinace napříč resorty, regiony a různými úrovněmi veřejné správy. Dnes často není dostatečná. Regulace na různých úrovních vlády často vytvářejí protichůdné pobídky, ani není důsledně uplatňován princip subsidiarity. Problém ještě násobí roztržičnost veřejné správy na úrovni obcí a hlavně ve velkých a politicky komplikovaných metropolitních oblastech a městských regionech. Průzkum OECD ukázal, že vede k plýtvání a neúčinnému rozhodování. Smysluplnější by bylo členění nikoli podle zastaralých administrativních hranic, nýbrž v rámci funkčních urbanizovaných území, tedy v aglomeracích určených charakterem osídlení a tvořících ekonomický celek.⁶⁸

126. Je nutné dokončit reformu veřejné správy. Stát chce do roku 2030 dokončit rozpracovanou reformu územní veřejné správy, zjednodušit a konsolidovat stávající systém.⁶⁹ OECD v této věci ČR doporučuje zvážit slučování obcí, které však realisticky považuje za politicky obtížně prosaditelné. Větší obce by pak mohly soustředěněji poskytovat kvalitnější veřejné služby. Nicméně správní reforma nic nezmění na tom, že Česko se vyznačuje nejmenší průměrnou velikostí obce. Proto je vhodnější, aby stát stanovil minimální standardy veřejných služeb, jejichž dostupnost bude zohledňována již ve strategickém a územním plánování.

127. Územní veřejné správy lze reformovat třemi způsoby. K návrhu OECD se nabízejí tři alternativy: I) navázat na dosavadní výsledky meziobecní spolupráce v podobě vytváření svazku obcí či uzavírání veřejnoprávních smluv a na úrovni ústřední státní správy vytvořit útvar, který by spolupráci sledoval, metodicky podporoval a usnadňoval. II) Obce s rozšířenou působností se stanou základním článkem státní správy v území a současně převzou úkoly obcí s pověřeným obecním úřadem. Přitom by jim zákon svěřil také metodickou pomoc obcím s řešením konkrétních případů, pokud o ni požádají (nikoliv vydávání závazných pokynů). III) Poslední možností je posílit kapacitu krajů pro metodické vedení a koordinaci samosprávy.

128. Základní kompetencí pro správu obce je schopnost strategicky plánovat a řídit. Bez ohledu na to, pro kterou z těchto tří alternativ se stát rozhodne, základem úspěšného rozvoje měst či obcí je a bude robustní a stabilní místní řízení. Musí se opírat o dostatečnou institucionální kapacitu, odbornost a vzájemné komunikaci všech aktérů změn v území (samosprávy, firmy, občany, spolky, neziskové organizace nebo neformální iniciativy). Nemělo by pouze splnit několik aktuálních cílů, nýbrž pravidelně hodnotit místní život z pohledu udržitelného rozvoje, kvality života i naplňování národních politik. Veřejná správa by si měla stanovovat úkoly a měřitelné cíle a dosahovat jich v přehledně řízených politikách. K tomu musí nejen znát běžný standard legislativy, předpisů a norem, ale také rozumět udržitelnému rozvoji, mít manažerské dovednosti a umět pracovat s místními partnery.

129. Obec by se neměla zbavovat svého majetku. Rozvoj obce by měl být zajištěn provázáním územního plánování s pozemkovou politikou obcí. Pozitivní zahraniční příklady řádné správy obce vesměs vznikají za situace, kdy obce přednostně rozvíjejí pozemky ve svém vlastnictví, čímž je v zárodku tlumen střet zájmů mezi veřejným a soukromým sektorem. Naopak příklady neúspěchů českého územního plánování často vznikly v situaci, kdy veřejný sektor nejprve rozprodal strategické pozemky a teprve následně začal řešit jejich využití v územním plánu.

130. Participace podporuje odolnost měst. Podmínkou odolnosti měst a obcí je utváření konsensu mezi úřady a místními partnery. Veřejná správa musí také vtaňovat do svého rozhodování občany a konzultovat s nimi své kroky – plánováním počínaje a provedením konče

⁶⁸ OECD 360 ČR 2015

⁶⁹ Soulad s Cílem udržitelného rozvoje 16.6 Vytvořit účinné, odpovědné a transparentní instituce na všech úrovních

(viz také 4.4). Příležitostí pro blízkou budoucnost představuje realizace a rozvoj osvědčených metod (MA 21, CLLD) doplněných o dílčí inovativní postupy, např. participativní rozpočtování.⁷⁰

131. Dokumenty musejí být provázané vertikálně i horizontálně. Z hlediska udržitelného rozvoje sídel a územního rozvoje obecně je důležité zajistit vzájemnou provázanost dokumentů na úrovni horizontální (např. návaznost krajských a městských dokumentů) i vertikální (např. návaznost národní, krajské a obecní úrovně). Pro smysluplný rozvoj měst a obcí je důležité zajistit, aby rozhodování na sebe navazovalo napříč (například aby různé odbory stejného města měly ujednocené cíle a plány) i shora dolů (například aby záměry kraje respektovaly politiku státu). Stát chce také podporovat spolupráci místních úřadů – a to i přes hranice – a sdílení povedených příkladů dobrých řešení.

132. Strategické dokumenty musejí být provázány s územním plánem. Provázané musí být také územní plány se strategickými dokumenty. Strategický plán popisuje, oč chce město či obec usilovat a jak se hodlá rozvíjet. Musí přitom respektovat možnosti dané územním plánem, který reguluje, jak se které místo využije. K tomu potřebuje znát rozvojové záměry. Podobně je nutné zajistit soulad státní i krajských politik územního rozvoje se strategiemi regionálního rozvoje a provázat je se sektorovými programy, jež mají územní dopad.

133. Naplňování evropských politik začíná na místní úrovni. Udržitelný rozvoj je jedním z průřezových témat evropských fondů a dopady na něj jsou jedním z hodnotících kritérií projektových žádostí. Místní úřady by měly smysluplně využívat tyto finanční zdroje. Měly by proto uskutečňovat relevantní záměry financovatelné z těchto programů a případně je obhajovat před veřejností – snižovat závislost na fosilních palivech, začleňovat rodiny ze sociálně vyloučených lokalit do společnosti, posilovat recyklaci odpadu, vylepšovat zadržování vody v krajině a podobně – a využívat ověřené nástroje kvality ve veřejné správě, které umožní hodnotit úspěšnost naplňování rozvojových programů.

134. Pracovníci územní veřejné správy by měli dostát vysokým nárokům. Úřady musí posilovat znalosti a kompetence svých pracovníků úřadů ve čtyřech oblastech. Měli by se učit odbornosti: nejen rozvoji znalostí ve vlastním oboru, ale také dlouhodobému řízení složité agendy a celistvému, provázanému přístupu k ní. Musí také vylepšovat své komunikační schopnosti, aby uměli jednat s veřejností, moderovat a facilitovat diskusi různých partnerů, představovat jim i svým kolegům moderní trendy a účinně spolupracovat různými složkami veřejné správy navzájem i v rámci různých hierarchických úrovní její jedné složky. Za třetí potřebují kompetence v plánování (strategické plánování a řízení v různých časových výhledech) a za čtvrté ve vyhodnocování výsledků (zejména práce s daty).

135. Síťování a sdílení dobré praxe podporuje rozvoj obcí. Krajské, městské i obecní úřady by měly dále rozvíjet síťovou spolupráci municipalit včetně její mezinárodní dimenze (např. ICLEI, Eneregy Cities) a zajistit tak přenos příkladů dobré praxe na všech úrovních. Dlouholeté zkušenosti v oblasti síťování má v České republice řada municipálních asociací

4.5 Adaptace sídel na změnu klimatu

136. Dopady změny klimatu zasáhnou všechny typy obcí a území. Prognózy očekávají postupnou změnu klimatu v České republice během příštích několika desetiletí – i když se podaří snížením emisí omezit razanci, s jakou poroste teplota. Letní i zimní teploty budou vyšší než v minulých desetiletích. Přibude také letních období vysokého horka a extrémního sucha, jež občas vystřídají velmi silné srážky. Sucho bude nejvíce ohrožovat jižní Moravu (oblast přibližně na jih od Brna), Vysočinu a nižší polohy ve zhruba severní polovině Čech (od Berounska přes Lounsko až k povodí dolní Ohře). Proto je potřeba počítat s nedostatky vody i častějšími povodněmi. Kvalita vody bude kolísat. Ve velkých městech posílí vliv takzvaných tepelných ostrovů: poroste teplotní

⁷⁰ Analýza občanské participace v České republice, s. 44.

rozdíl mezi nimi a okolní krajinou. Postiženy budou skupiny obyvatel se sníženou schopností termoregulace: starší lidé, nemocní a velmi malé děti. Sucho a horko může komplikovat provoz budov i všechny typy dopravy.⁷¹

137. Dopady změny klimatu se promítnou do územního plánování i krizového řízení. Česká města a obce se zatím na dopady změny klimatu téměř nepřipravovala. Adaptace a mitigace na místní a regionální úrovni vyžaduje odpovědné plánování využití území pro zemědělské hospodaření, promyšlenou tvorbu krajinných struktur, jež mají pozitivní vliv na vodní režim krajiny, půdu, biodiverzitu, a ve zlepšení funkčního propojení propojenosti přírodních a urbánních struktur (**Ekosystémy**). Územní plány by měly brát ohled na negativní dopady změny klimatu a zajistit ochranu lidí, majetku a infrastruktury před živelnými pohromami: suchem, extrémně vysokými teplotami, povodněmi včetně přívalových a vydatných srážek, sněhovými kalamitami, větrem či sesuvy půdy. Vedle suburbanizace (viz 278) je to další důvod, proč musí také počítat s tím, že města i obce budou více než doposud součástí sousední krajiny – a musí tak i plánovat. Na životě města se nebude podepisovat jenom jeho vlastní katastr, ale také například povodí řek a potoků, která přes něj protékají. Musí se vylepšovat propojení přírodních a urbánních struktur.

138. Města musejí šetřit vodou. Stát, kraje a místní správa musí společně posilovat odolnost měst a obcí. Adaptace kvůli ochraně před vedry vyžaduje lepší péči o zeleň, lepší propojení zelených ploch a rozšiřování zeleně ve městech. Šetření s pitnou vodou – a vodou obecně – se stane běžnou součástí života. Plánování musí podporovat zvětšení plochy pro zasakování, opatření k zachycování a využívání srážkové vody, revitalizaci vodních toků ve městech a více vody ve veřejném prostoru.⁷² Součástí takových řešení musí být zapojení místních lidí, kteří také musí dostat vliv na rozhodování o vodních zdrojích, a to nejen kontrolu nad infrastrukturou.⁷³

139. Města se musejí zazelenit, jejich provoz ekologizovat. Obce a města prozatím nejsou příliš dobře přichystány na plánování, které adaptace na změny klimatu vyžaduje. Postupně musí vznikat nejen dílčí opatření, ale plán ekologického města. Je nutné přistoupit k vytváření husté sítě malých i větších zelených prvků, jež bude systematicky využívat také vnitrobloky, trávníky, stěny i střechy velkých objektů.⁷⁴ Součástí zeleného a ekologického města je rovněž městské zemědělství. Kromě ploch samotných půjde také o podporu přírodní rozmanitosti v nich. Výzkum totiž ukazuje, že obyvatelé si zeleně považují tím více, čím větší je v ní bohatstvím ptáků, motýlů a rostlin. Přístup k přírodě bude v podmínkách urbanizace důležitým rozměrem kvality života.

140. Města musejí začít měřit uhlíkovou stopu jako součást hodnocení vývoje k udržitelnosti. Nutné je rovněž snižování energetické náročnosti města. Musí být připravena na možné výpadky elektřiny a snižovat svoji závislost na fosilních palivech. Největší část z ní připadá na spotřebu energie, ale nezanedbatelný je také podíl dopravy, produkce odpadů a nakládání s pozemky ve městě. Stát bude podporovat města v přípravě plánů snižování uhlíkové stopy. Dobrým příkladem může být Pakt starostů a primátorů, jehož účastníci se rozhodli do roku 2030 snížit spotřebu fosilních paliv o dvě pětiny a realizovat adaptační opatření na zmírnění rizik a negativních dopadů klimatických změn na svém území. Každý ze signatářů k tomu připravuje propracovaný plán, jak začne měnit svůj energetický metabolismus. Členy této iniciativy se už stala pilotní česká města a obce, nicméně nemají ještě zkušenosti s uskutečňováním systematických opatření na místní úrovni.

⁷¹ Belda, M., Pišoft, P., Žák, M.: Výstupy regionálních klimatických modelů na území ČR pro období 2015 až 2060. Matematicko-fyzikální fakulta Univerzity Karlovy pro Globopolis, Praha 2015.

⁷² Viz Cíl udržitelného rozvoje 6.4 Do roku 2030 podstatně zvýšit efektivitu využívání vody ve všech sektorech a zajistit udržitelný odběr a dodávky pitné vody tak, aby byl vyřešen nedostatek vody a podstatně se snížil počet lidí trpících jejím nedostatkem

⁷³ Viz Cíl udržitelného rozvoje 6.b Podporovat a posilovat zapojení místních komunit do zlepšování správy vodních zdrojů a sanitačních zařízení

⁷⁴ Viz Cíl udržitelného rozvoje 11.7 Do roku 2030 zajistit všeobecný přístup k bezpečné, inkluzivní a přístupné městské zeleni a veřejnému prostoru, zejména pro ženy a děti, starší osoby a osoby se zdravotním postižením

141. **Je třeba stavět budovy schopné udržovat stálou teplotu.** Stát chce nadále pomáhat městům a obcím v provádění významných změn ve vytápění (respektive chlazení) a jiné spotřebě budov, v dopravě a ve výrobě elektřiny. Chce podporovat investice domácností i obecní programy. Úkolem už není pouze udržovat v domech teplo v chladném období jako dosud, nýbrž uchovávat v nich celý rok stálou teplotu. Nepůjde už také jenom o dílčí projekty, ale systematickou proměnu měst. Stávající budovy projdou renovacemi, které v nich využijí co nejvíce z možných úspor energie (deep renovation). Součástí programu musí být kromě izolace také odstínění fasád, příčné provětrávání a podobně. Stavebnictví během příštích patnácti let víceméně bezesbýtku přejde na nové budovy v pasivním standardu. Na trhu se objevují a budou objevovat nová řešení, včetně skladování energie nebo kogeneračních a trigeneračních technologií (elektřina, teplo i chlazení).

142. **Městská energetika by se měla decentralizovat.** Města by se měla z prostých spotřebitelů energie měnit také na výrobce a místní poskytovatele. Také do urbánního prostředí začne přicházet postupná decentralizace energetiky, chytré sítě a vyšší podíl obnovitelných zdrojů (zejména solární energie) v energetickém mixu (viz kapitola 2).⁷⁵ Rovněž lze očekávat rozvoj integrovaných projektů, které začnou kombinovat různá řešení v jednom městě či obci, včetně různých technologií – například využití momentálních přebytků solární energetiky pro dobíjení elektromobilů.

143. **Města se musejí naučit efektivně nakládat s odpadem a co nejvíce jej využívat.** Proměny v energetice ovlivní nakládání s běžným komunálním odpadem. Stát chce nadále pracovat s městy a obcemi na lepší recyklaci, včetně návratu organických látek do půdy. Separace bioodpadu by se měla během příštích patnácti let stát samozřejmostí českých měst a obcí, s jeho použitím ke kompostování nebo výrobě bioplynu a digestátu.⁷⁶

144. **Stát bude podporovat elektromobilu, nemotorovou a integrovanou veřejnou dopravu.** Stát chce podporovat města v postupném odklonu od automobilové dopravy a zvýšit podíl elektromobility. Přeprava musí brát ohled na potřeby obyvatel, které vyvolá stárnutí i měnící se životní styl. Místní správa by měla motivovat lidi ke změně dopravního chování směrem k udržitelnějším formám mobility, ale také sahat k výrazným administrativním restrikcím a zpoplatnění vjezdu či parkování osobních aut v některých částech měst. Musí také investovat do infrastruktury pro cyklistiku a pěší, podporovat sdílení dopravních prostředků či služeb a vytvářet kompaktní, pěšky dostupná sousedství. Páteří přepravy v regionech bude spolehlivá a čistá veřejná doprava. Ač ji nadále budou poskytovat jednotliví dopravci, stát chce postupně integrovat krajské dopravní systémy do národního, s navzájem provázanými jízdními řády, sjednocenými podmínkami přepravy, vzájemným uznáváním jízdenek, minimálními přestupními vzdálenostmi a společným informačním systémem. Hodlá ji také propojovat s individuální dopravou systémy jako *bike and ride*, *park and ride* a *kiss and ride*.

⁷⁵ Viz Cíl udržitelného rozvoje 7.2 Do roku 2030 podstatně zvýšit podíl energie z obnovitelných zdrojů na celosvětovém energetickém mixu

⁷⁶ Viz Cíl udržitelného rozvoje 12.5 Do roku 2030 výrazně snížit produkci odpadů s pomocí prevence, redukce, recyklace a opětovného používání

4.6 Strategické cíle – Udržitelný rozvoj sídel

Strategický cíl č. 1

Zlepšovat dostupnost veřejných služeb v území pro všechny obyvatele.

Specifický cíl 1.1

Provázat strategické a územní plánování na všech úrovních.

Specifický cíl 1.2

Stanovit závazné standardy základních veřejných služeb a jim odpovídajících veřejných infrastruktur občanského vybavení platné pro veškerou zástavbu.

Specifický cíl 1.3

Zajistit dostupnost základních veřejných služeb již ve fázi územního a strategického plánování.

Specifický cíl 1.4

Zavést strategické a územní plánování na úrovni funkčních urbanizovaných území přesahujících úroveň místních a městských plánů.

Strategický cíl č. 2

Snižovat regionální nerovnosti tím, že poroste kvalita života v jednotlivých municipalitách.

Specifický cíl č. 2.1

V roce 2030 se dnešní venkovské a periferní oblasti nevylidňují a nedochází zde ke stárnutí populace.

Specifický cíl č. 2.2

Podporovat vysoce kvalifikované pracovní příležitosti v malých a středních podnicích využívající místní a regionální potenciál.

Specifický cíl č. 2.3

Podporovat různorodé formy bydlení, především dostupné nájemní bydlení pro všechny segmenty společnosti.

Specifický cíl č. 2.4

V roce 2030 lokální integrované strategie snižují sociální disparity v území, posilují nekonfliktní soužití a zvyšují kvalitu života pro všechny.

Strategický cíl č. 3

Zajistit kvalitní urbánní rozvoj sídelních útvarů.

Specifický cíl 3.1

Snižovat zábor půdy ve městech a jejich zázemí. Recyklovat a revitalizovat *brownfields*.

Specifický cíl 3.2

Přizpůsobovat veřejné prostory demografickému stárnutí.

Specifický cíl 3.3

V roce 2030 obce plánují rozvoj společně se zástupci veřejnosti a s veřejností.

Strategický cíl č. 4

V roce 2030 jsou města a obce adaptovány na změnu klimatu.

Specifický cíl 4.1

Alespoň 10 % obcí sleduje svou uhlíkovou stopu.

Specifický cíl 4.2

V roce 2030 nejsou v žádné obci překračovány emise látek přímo škodlivých pro lidské zdraví (PM_{2,5}, PM₁₀, PAU a benzo(a)pyren).

Specifický cíl 4.3

Zvýšit podíl dokončených nejvíce úsporných budov (třída A) na 50 %.

Specifický cíl 4.4

Do roku 2030 zvyšovat podíl zeleně v městských aglomeracích. / Do roku 2030 se zvětší podíl zeleně na celkové krajině o ?? %.

Specifický cíl 4.5

V roce 2030 bude zajištěna infrastruktura pro nemotorovou dopravu.

Specifický cíl 4.6

V roce 2030 bude podíl automobilové dopravy v ČR ?? %

Strategický cíl č. 5

V územní veřejné správě cíleně využívat nástroje pro udržitelný rozvoj municipalit.

Specifický cíl 5.1

Na úrovni ústřední státní správy metodicky podporovat a rozvíjet nástroje pro udržitelný rozvoj municipalit.

Specifický cíl 5.2

Zajistit dostatečné institucionální kapacity územní veřejné správy pro jejich využívání.

Specifický cíl č. 5.3

Do roku 2030 zvýšit počet realizátorů MA 21 na 500.

5 Dobré vládnutí pro udržitelný rozvoj

Dobré vládnutí mění udržitelný rozvoj v čin

145. Sebelepší plány na udržitelný rozvoj České republiky zůstanou jenom na papíře, pokud si nebudeme schopni dobře vládnout. Kvalita vládnutí se zásadně podepisuje na kvalitě našeho života. Rozhoduje o tom, jak vypadají naše školy, či nemocnice. Ovlivňuje také, zda budeme v zaměstnání znevýhodněni např. kvůli pohlaví ([ODKAZ LIDÉ A SPOLEČNOST](#)). Prostřednictvím mechanismů vládnutí určujeme, jak vysoké budou daně, nebo jaké jsou podmínky pro inovativní podnikání ([ODKAZ HOSPODÁŘSKÝ MODEL](#)). Zda v naší obci bude fungovat hromadná doprava, či zda na sousedním pozemku vyrostе nová stavba ([ODKAZ SÍDLA](#)). Kvalitu vládnutí pocítujeme také v tom, jak moc můžeme do veřejných věcí promluvit a jestli se nám snadno jedná s úřady.

Vize vládnutí v ČR

146.

Do roku 2030 proto chceme přetvořit vládnutí v ČR do podoby odolné, pružné a inkluzivní struktury rozhodování, která bude schopna dobře reagovat na náhlé i dlouhodobé změny a která bude skrze tvorbu veřejných politik soustavně zvyšovat kvalitu života obyvatel a naplňovat cíle udržitelného rozvoje. Nepodaří se nám to přes noc, ale nezačínáme od nuly.

5.1 Demokratičnost vládnutí

Inkluzivnější vládnutí

147. Zvýšíme inkluzivitu vládnutí, tedy reálnou možnost zapojení občanů do rozhodování o věcech veřejných. Předem se nezříkáme žádné cesty, žádné konkrétní formy. Můžeme zlepšovat dnešní dominantní demokratické formy a zvyšovat míru reprezentace. To znamená např. pravidelné úpravy hranic volebních obvodů, aby volební právo zůstávalo rovné, či takové úpravy fungování politických stran, která zajistí jejich vnitřní demokratičnost. Ale znamená to také třeba podporu většího zastoupení žen v rozhodovacích funkcích, nebo úvahu, nesnížíme-li věkovou hranici pro aktivní volební právo. Nesmíme si ovšem uzavírat cestu ani k jiným formám a pojetím demokracie, jako jsou demokracie participativní a zvláště deliberativní. V některých směrech můžeme rozvinout to, s čím jsme již začali. Např. posílit význam tripartity a dát sociálním partnerům možnost připomínkovat i návrhy vzešlé z parlamentu, zvát občany k bezprostřednímu rozhodování o rozpočtových prioritách (participativní rozpočtování), nebo častěji nabízet účast na tvorbě územních plánů. Budeme také pobízet občany k tomu, aby využívali svého práva a zapojovali se do občanského a sociálního dialogu na úrovni EU.

Deliberace veřejných politik

148. Široký prostor se nabízí zejména v oblasti deliberace veřejných politik. Deliberace značí metodu diskuse, v níž se snažíme zdůvodnit své postoje a sladit své rozdílné názory. Tato diskuse je otevřená, každý v ní má možnost promluvit. Základní logikou je argumentace, nikoli mocenská převaha (např. počet hlasů, nebo výsadní postavení). Hlavním cílem totiž je navzájem se ujistit, že v rozhodování budou vzaty v potaz různé perspektivy a že budou brány vážně. Deliberace může probíhat ve všech fázích tvorby veřejných politik. Můžeme k ní využívat projednávání návrhů v zastupitelských orgánech na všech úrovních, ale neměla by zůstat omezena pouze na ně. Ve větší míře je třeba prvek deliberace vnést již do fáze přípravy politiky, volby jejích východisek a cílů. Technické řešení může být různé.

Překážky participace a deliberace

149. Budeme odstraňovat překážky, které participaci a deliberaci brání. Legislativních překážek není mnoho, pokud vůbec jsou. V tuto chvíli jsou závažnější překážky, jež omezují přístup k určitým informacím, k určitým dovednostem a k procesu rozhodování.

Snazší přístup k informacím

150. Snazší přístup k informacím může zajistit mnoho cest. V první řadě rozvíjení systému e-Government nebo obecně budování otevřené datové infrastruktury (open data). Ale také silná média veřejné služby, nebo podpora budování odborných zázemí politických stran či tzv. politických institutů při politických stranách.

Naučit se diskutovat

151. Participace a zvláště deliberace jsou „měkké“ dovednosti. Lze se jim naučit a ČR bude dbát na jejich zahrnutí do vzdělávání včetně vzdělávání dospělých. Nicméně zlepšují se hlavně užíváním. Čím více budou občané vtahováni do diskuse, tím smysluplnější bude jejich zapojení do diskusí dalších. Nejde jenom o fóra otevřeně politická, jako jsou např. veřejná fóra v rámci MA21. Jde také o jiná prostředí, ve kterých trávíme hodně času. Příklady pěstování těchto dovedností mohou být kolektivní vyjednávání v zaměstnání, nebo forma družstevního podnikání ([ODKAZ NA HOSPODÁŘSKÝ MODEL](#)). Obojí má vedle rozměru hospodářského právě rozměr participativní a deliberativní.

Rozhodování jde za občany

152. K účasti na rozhodování a především k diskusi občané potřebují také čas. Mít čas ale není jenom otázkou osobních priorit. Záleží také na podmínkách. Většina z nás se živí prací a tráví jí polovinu i více svého času. Není snadné kvalitně participovat na věcech veřejných, není-li to vaše zaměstnání. Proto stát chce spolu s kraji, městy a obcemi praktické podmínky participace maximálně usnadňovat. To znamená např. hlasovací urny dostatečně blízko bydliště; diskuse o důležitých rozhodnutích pořádat nejen v Praze, ale také v krajích; umožňovat ve větší míře elektronické připomínkování apod.

Snižování nerovností ve společnosti

153. K demokracii nestačí přidělit občanům formální práva. Musí mít rovněž skutečně příležitosti. Vždy samozřejmě budou panovat rozdíly. Máme různé osobní zájmy, nadání apod. Před mnoha lidmi však stojí také strukturální společenské překážky. Snižování míry chudoby, odstraňování genderových nerovností, nebo nerovností ve vzdělávání ([ODKAZ NA LIDÉ A SPOLEČNOST](#)) má proto zásadní význam i pro vládnutí.

Demokratické myšlení je otevřené

154. Není ale možné přesně specifikovat všechny budoucí demokratické inovace. Musí tedy existovat široký prostor pro alternativní uvažování o tom, jak demokraticky vládnout a podpora tomuto uvažování. ČR může takové uvažování podporovat přímo, formou podpory vědeckého výzkumu. Zdrojem inovací ale mohou být také návrhy různých think-tanků a NNO, práce tzv. politických institutů apod.

Dobrý úmysl nestačí

155. Každou konkrétní formu, kterou budeme inkluzivitu vládnutí zvyšovat, musíme vždy dobře rozvážit. Návrhy mohou být vedeny dobrými úmysly, je při nich ale nutné zohledňovat i dopady do jiných oblastí a dopady dlouhodobé. Zkušenosti z jiných zemí nám mohou pomoci, stejně jako jejich experimentální provádění na menších vzorcích.

5.2 Dlouhodobá efektivita vládnutí

Nároky na veřejnou správu a soudržnost veřejných politik

156. Dlouhodobá efektivita vládnutí záleží zejména na dlouhodobé efektivitě institucí veřejné správy. Nikoli výhradně, ale především. Dlouhodobá efektivita ovšem zahrnuje různé aspekty. Chceme, aby veřejná správa byla transparentní, předvídatelná a nezneužívala své moci. Chceme, aby byla účinná a prostředky vynakládala účelně. Chceme, aby byla schopná reagovat na změny a dokázala se poučit ze zkušenosti. Každý z těchto aspektů je důležitý a žádný nesmí být soustavně opomíjen. Musíme mít ale současně na paměti, že mezi jednotlivými typy očekávání resp. nástroji k jejich naplnění existuje pnutí. Naplňování různých očekávání spojených s veřejnou správou je proto nutné vyvažovat v závislosti na aktuální situaci a poslání konkrétní instituce. Z hlediska dlouhodobé udržitelnosti je klíčová schopnost vyrovnávat se s komplexní povahou světa, reagovat na změnu a schopnost učit se. Výstupem takové veřejné správy by měly být veřejné politiky, které zvyšují kvalitu života obyvatel ČR, ve svých účincích se spíše posilují, než by si protiřečily a berou ohled na své dlouhodobé dopady i dopady v jiných oblastech.

Horizontální a vertikální koordinace

157. Soudržnost veřejných politik posílíme intenzivnější koordinací, horizontální i vertikální. Horizontální koordinace by měla být jak intra-, tak interinstitucionální (např. v rámci ministerstev i mezi ministerstvy, v rámci krajského úřadu a mezi kraji apod.). Podmínkou je dostatečné institucionální zázemí. Zužitkovat je možno existující komunikační kanály, či již existující síť strategických útvarů v různých institucích, budou-li vybaveny potřebnými kompetencemi, zaměstnanci a rozpočtem. Pomůže také systém cirkulace zaměstnanců, jako např. stáže na jiných ministerstvech či v jiných krajích, podpora stáží v Evropské komisi, výměny v rámci různých sítí a sdružení měst a obcí či krajů. Vertikální koordinace by měla veřejnou správu obrátit z modelu hierarchického řízení shora k modelu obousměrné cirkulace návrhů, řešení a zkušeností (např. národní definice dobrých standardů a disagregované návrhy pro města s ohledem na velikost území – specifické komunitní řešení daného města – zkušenosti s realizací, s nimiž se město obrátí na příslušné ministerstvo jako základ pro úpravu národní definice dobrých standardů).

Zvažování dopadů předem a hodnocení výsledků zpětně

158. Druhým důležitým krokem k posílení soudržnosti politik bude větší důraz na odhad dopadů a zpětné hodnocení. U každého rozhodnutí třeba zvažovat dopady do jiných oblastí a zvláště dopady dlouhodobé. Na základě toho je možné vytvářet varianty řešení. Nevíme sice, co se přesně stane, ale jsme často schopni říci, co by se při určité kombinaci faktorů stát mohlo. Právě na takovém základě je také možno budovat tzv. kritickou infrastrukturu či vytvářet smysluplné strategie bezpečnosti. Konkrétními nástroji mohou být např. RIA (*Regulatory Impact Assessment*), TIA (*Territorial Impact Assessment*), SIA (*Sustainability Impact Assessment*) či SEA (*Strategic Environmental Assessment*). Politiky však nestačí jen dobře vytvářet, musíme je také zpětně vyhodnocovat a podle těchto hodnocení upravovat svůj další postup. Tak budeme moci politiky vylepšovat do budoucna a tak bude možné lépe nakládat se zdroji, které k jejich naplňování jednotlivé instituce mají (kompetence, finanční prostředky, personál apod.). Institucím veřejné správy v tom směru může pomoci, budou-li cyklicky využívat nástrojů jako je TQM (*Total Quality Management*).

Soudržnost nejen dovnitř, ale také navenek

159. Koordinace a soudržnost politik se netýká jen území ČR. Uplatněna bude také ve vztahu k úrovni evropské a globální. Od přípravy podkladů pro jednání ČR v institucích EU až po koordinovanou aktivitu ve funkčně vymezených mezinárodních organizacích. **ODKAZ NA ČR VE SVĚTĚ**.

Soudržnost nejen moci výkonné, ale také zákonodárné

160. Soudržnost politik také není jenom věcí výkonné moci. Větší důraz na soudržnost a zvláště na odhad dopadů do jiných oblastí a dopadů dlouhodobých budou klást i zákonodárné sbory. Kvalitě veřejné rozpravy by napomohlo, pokud by legislativní návrhy poslanců, senátorů a krajů využívaly nástroje k vyhodnocování dopadu alespoň v té míře, jako se to děje v případě návrhů vládních.

Člověk ve středu zájmu

161. Při poskytování veřejných služeb postavíme do středu pozornosti jednotlivé obyvatele ČR, jejich potřeby a jejich životy, nikoli vnitřní potřeby veřejné správy. Podoba konkrétní veřejné služby proto bude připravována přímo s těmi, jichž se má týkat a zpětně se budeme ptát, zda a jak jim pomohla, nebo jaký nežádoucí dopad na ně měla. Zdrojem této zkušenosti a těchto inovativních řešení mohou být nejen jednotliví lidé, ale celé instituce, zejména z nižších úrovní veřejné správy (např. obce, kraje).

Zahraniční inspirace, nikoli však kopírování

162. Bohatou studnicí inspirace pro taková řešení mohou být také zahraniční zkušenosti. Je třeba o nich mít přehled. Musíme se však vyvarovat mechanického přejímání a zavádění sice dobře míněných, ale ve výsledku třeba málo efektivních či dokonce škodlivých veřejných politik.

Napřed testovat, potom zavádět

163. Dobrým nástrojem k prověření efektu zamýšleného řešení je testování na malých vzorcích, při důsledném vyhodnocování. Tyto pilotáže ovšem nemohou mít jen charakter objektivizujících vědeckých experimentů, musí mít také rozměr participativní a deliberativní.

Inovace veřejných politik a systém jejich podpory

164. Inovace mohou v omezené míře probíhat již nyní. Do r. 2030 však vytvoříme takové podmínky, aby uvedené postupy fungovaly systematicky a dobře plnili svůj účel. K tomu je nutná jistá míra autonomie pro nižší úrovně veřejné správy, určitý typ znalostí a dovedností a dostatečná informační základna.

Subsidiarita v poskytování služeb

165. Jsou veřejné služby, které lze dlouhodobě efektivně poskytovat z centra. Tváří v tvář individualizaci potřeb je ale stále důležitější role nižších úrovní veřejné správy, na kterých je většina služeb reálně poskytována a na kterých je zkušenost s efektem služby bezprostřední. Nižším úrovním veřejné správy proto bude poskytnuta taková míra autonomie, která jim umožní postupy inovovat. Jinak řečeno princip subsidiarity, tedy řešení na nejnižší úrovni, na níž je řešení dlouhodobě efektivní. Žádné řešení ale samozřejmě není věcí čistě jediné úrovně. Doplněním autonomie nižších úrovní a jejich možnosti inovovat proto musí být metodická podpora, poskytovaná z centra (např. metodické útvary ministerstev či na úrovni vlády, pravidelná setkání, společný informační systém apod.) a systém vyhodnocování (evaluace a audit prováděných inovací).

Dostatečné znalosti a dovednosti

166. Zvláštní pozornost věnujeme budování odborného zázemí tvorby veřejné politiky. Vedle hodnot a zkušenosti s dopady politik jsou právě odborné znalosti a dovednosti tím nejdůležitějším, co pro své rozhodování veřejná správa potřebuje. Týkat se to bude nejen institucí, které veřejné politiky primárně vytvářejí nebo realizují, ale i těch, které o nich rozhodují a tím jejich podobu významně spoluurčují (např. zákonodárné sbory). Z hlediska zaměstnanců veřejné správy bude patrně nejdůležitějším nástrojem systém interního vzdělávání. Zprostředkuje nejnovější vědecké poznatky, kontakt se zkušenostmi z jiných zemí a vzhled do způsobu, jak s těmito poznatky pracovat. Bude zaměstnance veřejné správy rovněž pobízet k tomu, aby si uvědomovali možnosti

a limity různých metod, dat a informací (např. pochopení návaznosti určité metody na určité normativní předpoklady, možnosti a limity různých typů dat a jejich vypovídacích hodnot; limity výzkumných designů, v nichž byla nějaká zjištění vyprodukována apod.). K tomu účelu je možno využít forem již existujících, např. systém vzdělávání státních zaměstnanců dle zákona o státní službě, působení Institutu pro veřejnou správu Praha (MV) či vzdělávání v síti municipalit rozvíjejících MA21. Intenzivnějším se stane propojení s odbornými pracovišti (např. univerzity, Akademie věd ČR a jiné veřejné výzkumné instituce (v.v.i.)).

Dostupnost a kvalita dat a informací

167. K dobré tvorbě veřejné politiky budeme mít data a informace, která potřebujeme. To znamená nejen to, že je budeme systematicky sbírat, ale také, že budeme usnadňovat jejich oběh. Některá data již shromažďuje veřejná správa nyní, sama nebo s pomocí jiných institucí (např. ČSÚ). Nabízí se ale ještě velmi široké spektrum domácích i zahraničních datových zdrojů, které by bylo možno využívat mnohem intenzivněji, než dnes (např. tzv. administrativní data veřejné správy, informace firem, NNO, informace z akademické sféry, data mezinárodních institucí atd.). Klíčovou informací pro rozhodování je také vyhodnocení politik dosavadních. Rozvine se proto systém, který datové a informační potřeby veřejné správy pravidelně aktualizuje a propojuje zdroje z různých resortů, aby posílil soudržnost vytvářených politik. Chceme-li přitom, aby se občané na tvorbě politiky podíleli a chceme-li, aby výsledkem byla smysluplná veřejná rozprava, musíme poskytnout data a informace také jim, nejen veřejné správě samotné. Nástroji mohou být projekty e-Government a obecně přístupy na principech otevřené datové infrastruktury (open data).

5.3 Strategické cíle – Dobré vládnutí pro udržitelný rozvoj

Strategický cíl č. 1

Tvůrci veřejných politik (veřejná správa a občané) mají znalosti a dovednosti, které jim umožňují plnohodnotnou účast ve veřejné rozpravě.

- Systém vzdělávání zaměstnanců veřejné správy reálně rozvíjí koncepční uvažování zaměstnanců a zprostředkovává jim nejnovější vědecké poznatky, kontakt se zkušenostmi z jiných zemí a vzhled do způsobu, jak s těmito poznatky kriticky pracovat
- Systém vzdělávání poskytovaný veřejnými vzdělávacími institucemi zajišťuje rozvoj participativních a deliberativních dovedností občanů
- Státní systém podpory orientovaného a aplikovaného výzkumu zajišťuje soustavný příliv poznatků a inovací demokratičnosti a dlouhodobé efektivity vládnutí

Strategický cíl č. 2

Veřejné politiky jsou soudržné, tj. nejsou zcela protikladné a ve svých pozitivních účincích se navzájem posilují.

- Veřejná správa na všech úrovních má dostatečnou institucionální kapacitu k vytváření soudržných politik (kompetence, personál, finanční prostředky, komunikační kanály atd.)
- Veřejná správa na všech úrovních vytváří strategické materiály, které jsou navzájem provázány a nejsou zcela protikladné

- Návrhy veřejné správy jsou systematicky posuzovány s ohledem na možné dopady na příjemce a na dopady v jiných oblastech, než je oblast primárního zájmu
- Veřejné politiky jsou systematicky vyhodnocovány zpětně (evaluace)

Strategický cíl č. 3

Tvůrci veřejných politik (veřejná správa a občané) mají kvalitní a snadno dostupná data a informace pro potřeby rozhodování.

- Uvnitř veřejné správy funguje systém sběru a sdílení dat a informací, které umožňují analýzu problémů, tvorbu variant a odhad dopadů
- Data a informace veřejné správy jsou občanům v maximální možné míře dostupny takovou cestou, která je z hlediska občanů nejpohodlnější
- Funguje systém výměny zkušeností a návrhů mezi vyššími a nižšími úrovněmi veřejné správy a mezi různými sektory vládnutí

Strategický cíl č. 4

Inovace v tvorbě veřejných politik jsou progresivním řešením, které zvyšuje demokratičnost a/nebo dlouhodobou efektivitu veřejných politik. Takové inovace jsou trvalou součástí fungování veřejné správy na všech úrovních.

- Funguje systém metodické podpory inovací veřejných politik a sdílení zkušeností na všech úrovních veřejné správy
- Pilotáže veřejných politik jsou pravidlem na úrovni krajů a centrální státní správy
- Deliberace veřejných politik jsou pravidlem na všech úrovních veřejné správy

Strategický cíl č. 5

Zvýšila se kvalita vládnutí z hlediska příjemcům veřejných politik.

- Z hlediska občanů se zvýšila míra reprezentace
- Z hlediska občanů a firem se zvýšila kvalita regulace
- Z hlediska občanů, firem a NNO se zvýšila efektivita veřejné správy

Monitoring a implementace

168. Strategický dokument Česká republika 2030 je zastřešujícím vládním dokumentem pro národní, krajskou a místní úroveň. Zároveň představuje české závazky vůči evropské a globální komunitě ve vazbě na Cíle udržitelného rozvoje, přijaté Organizací spojených národů v září 2015. Stanovuje šest z dlouhodobého hlediska prioritních oblastí pro rozvoj ČR a formuluje k nim strategické cíle. Konkrétní opatření k naplnění strategických cílů jsou v gesci příslušných resortů či Úřadu vlády dle aktuálních kompetencí.

169. Pokrok v oblasti kvality života a udržitelného rozvoje bude hodnocen Zprávou o kvalitě života a její udržitelnosti (Zpráva) v dvouletém intervalu na základě indikátorů schválených v ČR 2030.

170. Sběr dat a přípravu indikátorů zajišťuje Výbor pro indikátory udržitelného rozvoje Rady vlády pro udržitelný rozvoj, návrh Zprávy zpracovává na základě těchto dat Oddělení pro udržitelný rozvoj, následně je Zpráva projednána ve výborech Rady vlády pro udržitelný rozvoj (RVUR) a poté schválena RVUR.

171. Základem monitorovací zprávy je analytická část, která hodnotí vývoj v jednotlivých prioritních oblastech s konkrétní vazbou na strategické cíle ČR 2030. Součástí zprávy mohou být rovněž doporučení k obsahu politik či strategických dokumentů a koncepcí.

172. Aktéři z neziskového a soukromého sektoru zastoupení v Radě vlády pro udržitelný rozvoj budou v rámci přípravy Zprávy vyzváni ke zpracování stínové zprávy.

173. Kromě Zprávy zajišťuje Oddělení pro udržitelný rozvoj ÚV ČR hodnocení souladu současných platných i nově vznikajících vládních průřezových a sektorových strategických dokumentů se strategickými cíli ČR 2030. Hodnocení probíhá na základě seznamu strategických dokumentů, u kterých má být sledována shoda s ČR 2030 včetně informace o harmonogramu jejich aktualizace a gesční příslušnosti. Tento seznam je připraven Oddělením pro udržitelný rozvoj a projednán RVUR. Soulad strategických cílů je hodnocen u všech národních strategických dokumentů a strategií rozvoje krajů, které mají strukturální dopad na dlouhodobý rozvoj České republiky.

174. Oddělení pro udržitelný rozvoj příslušným výborům RVUR podá zprávu o souladu s ČR 2030 včetně doporučení k změnám v daném dokumentu v době před zahájením meziresortního připomínkového řízení. Výbory je projednají, doplní a poté předají ke schválení RVUR. Po schválení RVUR budou připomínky uplatněny v jednání s gesčně příslušným resortem a dále prostřednictvím Oddělení pro udržitelný rozvoj v meziresortním připomínkovém řízení. Hodnocení souladu se zaměřuje na soulad strategických cílů ČR 2030 se strategickými dokumenty a rovněž na naplnění principů dobrého vládnutí pro udržitelný rozvoj.

175. Výsledkem je zajištění obsahové návaznosti od zastřešujícího strategického dokumentu přes sektorové a resortní strategie na národní úrovni až po krajskou a municipální úroveň. Nástrojem pro sledování kompatibility strategických cílů na jednotlivých úrovních vládnutí je Databáze strategií. Databáze strategií by měla být propojována s datovými zdroji pro sledování indikátorů (např. VDB ČSÚ, RIS MMR, ad.).

176. Oddělení pro udržitelný rozvoj rovněž zajišťuje soulad strategických cílů ČR 2030 se strategickými dokumenty na mezinárodní a evropské úrovni (Agenda 2030 pro udržitelný rozvoj, Strategie Evropa 2020, Strategie udržitelného rozvoje Evropské unie).

177. Naplňování strategických cílů ČR 2030 bude dále podpořeno vytvořením rámce pro tzv. dobrovolné závazky, které umožňují široké škále aktérů mimo veřejnou správu přihlásit se k cílům a principům strategie ČR 2030.

178. Oddělení pro udržitelný rozvoj ÚV ČR bude plnit metodickou roli v oblasti aplikace principů udržitelného rozvoje, rozvoje nástrojů k podpoře udržitelného rozvoje a naplňování strategických cílů v oblasti Dobrého vládnutí (pro udržitelný rozvoj). Tuto roli bude naplňovat v úzké spolupráci s dalšími gestory jednotlivých nástrojů.

179. Oddělení pro udržitelný rozvoj ÚV ČR bude rovněž poskytovat metodickou podporu veřejným institucím, aby využíváním dobrovolných nástrojů a inovativních přístupů šly příkladem v oblasti udržitelného rozvoje.

180. ČR 2030 je živým strategickým dokumentem, který reaguje na proměny kontextu a vývoj v prioritních oblastech. Revize strategického dokumentu bude probíhat podle potřeby na základě pravidelného hodnocení prováděného Oddělením pro udržitelný rozvoj ÚV ČR.